

SLEKT OG DATA

MEDLEMSBLAD FOR SLEKT OG DATA

| ÅRGANG | 28 | NR. 2 | 2017 |

TEMA:
USA

Kilder til
emigranter

Historien
om et forlis

Slik finner du emigranter
som byttet navn

MEDLEMSBLAD

for Slegt og Data.
Utkommer med
4 nummer pr. år

ABONNEMENT

for bibliotek og liknende
institusjoner kan tegnes
for kr. 500,- pr. år.

ANNONSER

kan tegnes ved
henvendelse:
TLF: 22 42 24 00
E-POST:
generalsekretar@slektogdata.no

SLEKT OG DATA

POST/BESØKSADRESSE:
Øvre Slottgate 2B,
0157 Oslo
TLF: 22 42 24 00
www.slektogdata.no

REDAKTØR

Anne Schiøtz
E-POST:
generalsekretar@slektogdata.no

REDAKSJONSLEDER

Ida Bergitte Andersen Hundvebakke
E-POST:
idah@slektogdata.no

OPPLAG

10100

DESIGN OG LAYOUT

Morten Hernæs,
07 Media – 07.no

TRYKK

07 Media – 07.no

ISSN 0803-0510

SLEKT OG DATA

INNHold

LEDER

2 Den lille historien i den store

DET STORE INTERVJUET

4 KNUT OG ELLEN VOLLEBÆK:
– Er jeg trygg i mine røtter og
meg selv, kan jeg være mer åpen
ovenfor andre mennesker

TEMA USA

- 8** De lange linjene for
utvandringen til USA
- 12** Farvel, Norge! Kilder til
utvandringshistorie i arkivene
- 16** Kilder til norske emigranter
etter at de kom til USA
- 20** Jakt på nordmenn
som ikke dro til USA
- 22** Hvordan finne folk som
byttet navn da de kom til USA?
- 28** Nasjonalmatrikler – kilde til
nordmenn i utlendighet og i utfart
- 30** Historien om et forlis
- 36** Slik finner du emigranter
på Ancestry og Ellis Island
- 38** Haugianerens utvandring til USA
- 40** Bilder fra det nye livet

NYTT FRA ORGANISASJONEN

44 Nytt fra organisasjonen

SLEKTSTREFF

46 Slik arrangerer du et slektsstevne

FORSIDEN

Et portrett tatt i USA. Barna er
trolig barna eller barnebarna av en
emigrantfamilie fra Nord-Norge.

FOTO: FINNMARK FYLKESBIBLIOTEK

4

8

16

30

40

LEDER

Den lille historien i den store

Når du holder på med slektsforskning, kommer du før eller siden til å måtte forholde deg til utvandrede nordmenn til USA. Du kan kanskje klare å styre unna dansker og svensker, men når over 800 000 nordmenn utvandret til Nord-Amerika i tiden 1825–1920, er det omtrent umulig at du ikke ganske raskt finner utvandrere i slekta. Kanskje hjelper du også en og annen norskamerikaner med å finne røttene sine i Norge, selv om dere ikke er i slekt selv? Da er du fort i gang med å få innsikt i en fantastisk periode i både norsk og amerikansk historie. Den er sammensatt, for det var ulike motiver for å reise «over dammen» i de ulike periodene av utvandringstida. De første dro for å bli, for å skaffe seg en ny start i livet, enten fordi nøden var for stor, eller fordi de ikke kunne utøve sin tro slik de selv ønsket. Seinere dro mange for å tjene penger de kunne ta med hjem til Norge når de reiste hjem igjen for å etablere seg. Noen kom seg aldri over til USA, og noen valgte Canada i stedet. Svært mange dro over til slektninger som hadde emigrert tidligere, og som hjalp dem med penger til billett, og med et sted å bo den første tiden. La oss heller ikke glemme den sulten som drev i alt 2 millioner irer til å immigrere til USA, en europeisk sultkatastrofe der 1,5 millioner irer døde mellom 1840 og 1845. Så ille var det ikke i Norge, men vi var blant de fattigste landene i Europa på den tiden. Ikke rart det lokket med landet som lokket med gratis jord og etter hvert sikre jobber i industrien.

Ved siden av økt kunnskap om denne delen av norgeshistorien er det dermed en annen type innsikt du kan få, når du holder på med slektsforskning på norske utvandrere til Nord-Amerika. En forståelse for hva som driver mennesker til å forlate hjemlandet sitt, bryte med det som er kjent og kanskje kjært, for å starte et nytt liv i et fremmed land. Denne forståelsen er viktigere enn noensinne, nå som vi opplever en ny migrasjonsbølge, denne gangen fra sør og sørøst oppover mot Europa.

Det er i de personlige beretningene vi får belyst de store trekkene i historien. Den lille historien i den store, kalles det. Når du samler inn kunnskap om slektninger som dro til Nord-Amerika, er du med på å dokumentere den store historien, gjennom de personlige beretningene. Det er derfor det er viktig, det vi gjør.

// Den lille historien i den store, kalles det. Når du samler inn kunnskap om slektninger som dro til Nord-Amerika, er du med på å dokumentere den store historien, gjennom de personlige beretningene. Det er derfor det er viktig, det vi gjør. //

Tone Maserud
LEDER I SLEKT OG DATA

– Er jeg trygg i mine røtter og meg selv, kan jeg være mer åpen ovenfor andre mennesker

■ IDA BERGITTE ANDERSEN HUNDVEBAKKE

Tidligere utenriksminister Knut Vollebæk og kona Ellen er ivrige slektsforskere. Gjennom opphold i USA, har det også sett hvor viktig røttene er for mange amerikanere.

– Jeg har alltid vært historieinteressert, og har også tatt grunnfag i historie. Men slektsinteressen kom først for en ti års tid siden. Jeg hadde tidligere fått en liste med mange navn på slektninger, men for meg var det bare en liste. Jeg synes det er mer spennende å få vite noe mer om livet til de som har levd, sier Ellen Vollebæk.

Hun forteller at arbeidet med slekta har gjort henne mer bevisst på å snakke med de eldste i familien og høre hva de kan fortelle.

– Vi har begge vært heldige og hatt foreldre som har levd lenge, og Knuts mor lever fortsatt. Hun er 99 år. Så når jeg har søkt på Digitalarkivet eller vært på Oslo Byarkiv, ber jeg alltid Knut om å spørre moren sin nærmere om det jeg har funnet ut, sier hun, og legger til at de også har tatt en DNA-test av foreldrene hans.

– Har du funnet ut noe spennende?

– Når det gjelder DNA, skjønner jeg foreløpig ikke hva jeg har funnet! Men ellers har jeg funnet mye spennende. Blant annet kom jeg borti en ugift kvinne fra Knuts slekt, fra Østre Aker, som jobbet som tjenestepike hos en familie i Geitmyrsveien. Da jeg søkte henne opp i gravminnebasen dukket hun opp på et stort familiegravsted for en gårdbrukerfamilie fra Maridalen. Alle hadde det samme etternavnet, men helt nederst stod lille Anne Simonsen. Jeg måtte finne ut hvorfor hun plutselig stod der. Da jeg fulgte henne og familien gjennom folketellinger og kirkebøker viste det seg at hun var i samme familie hele tiden, ble tatt med videre av den ene datteren da hun giftet seg og forble der da den unge

moren døde – av tuberkulose – fra sin ektemann og lille sønn. Hun ble nok nærmest som et familiemedlem etter hvert, sier hun.

VIKTIGHETEN AV Å KJENNE RØTTENE SINE

De er begge enige om at slektsforskning, og det å vite hvor man kommer fra, har en betydning.

– Det handler nok mye om trygghet og stabilitet. Jeg tror at i den grad jeg er trygg i mine røtter og meg selv, kan jeg være mer åpen overfor andre mennesker. Det betyr ikke at alt man finner gjør en glad, men man vil føle at man hører til et sted, sier Knut Vollebæk.

RØTTER – ET GENERASJONSSPØRSMÅL

Knut Vollebæk var ambassadør i USA mellom 2001 og 2007. Mens de bodde der ble Ellen engasjert i Norwegian-American Historical Association (NAHA), et norsk-amerikansk historielag som jobber med å dokumentere emigrasjonshistorien. Hun satt også i styret til Norwegian American Genealogical Center & Naeseth Library (NAGC-NL) i Madison, Wisconsin. Gjennom årene i USA møtte de mange norskamerikanere.

– Storparten av amerikanerne har sine røtter andre steder. Men det er nok generasjonsavhengig hvor opp-tatt de har vært av bakgrunnen sin. Første generasjonen med norskamerikanere var veldig norske. De lærte kanskje ikke engelsk, hos andre og tredje generasjon endret dette ofte seg. Nå skulle man ikke snakke norsk hjemme,

fordi man skulle bli amerikansk. Etter hvert vil disse generasjonene spørre seg hvor de kommer fra og vil lære mer om bakgrunnen sin. Spesielt når mange kulturer møtes, og man begynner å lure på hvorfor en er som er og hvorfor en har vokst opp med andre skikker enn de rundt en, sier Knut Vollebæk.

OPPSVING AV NORSKAMERIKANERE PÅ 1990-TALLET?

Ifølge noen folketellingsdata økte andelen norskameri-

kanere med ca. 25–30 prosent mellom 1984 og 2004. Det synes merkelig, siden det lenge hadde vært en bratt nedgang i norsk utvandring til USA.

– Forklaringen fikk vi kanskje i et foredrag på et NAHA-seminar for noen år siden, der det ble opplyst om en liten endring i folketellingen i 2000. Under punktet om etnisitet ble det nemlig det året gitt en del eksempler på hva man kunne oppgi som bakgrunn, og røtter i Norge var et av forslagene. Men det er ikke alltid like lett å vite hva man er når det har gått noen genera-

sjoner og man har fått gener fra flere steder. Så hvis mannen i huset skulle fylle ut skjemaet, kan det godt være at han ropte til kona: «Honey, what are we, Norwegian?», og så ført opp dette da han fikk et bekræftende svar, ler Ellen Vollebæk.

NOEN ER AMBIVALENTE TIL NORGE

Hun forteller at mange norskamerikanere som kommer til Norge, synes det mest meningsfulle med turen er det å kunne vandre i forfedrenes fotspor. Men det er også noen av dem som ikke er helt fornøyd med at Norge ikke ligner det landet deres forfedre dro fra.

– En del er nok litt lei seg for at Norge har utviklet og forandret seg. Selv om det er motsetningsfylt. For deres forfedre dro fra Norge fordi de ikke kunne få et skikkelig liv her. Men etterkommere drømmer seg tilbake til et Norge der det alltid er sol, gule åkrer og kvinner i bunad. Mens de isteden blir møtt av et land med oljeriger, multikulturelle samfunn og lange vintre, sier Knut Vollebæk.

DE UFORTALTE HISTORIENE

I møtet med norskamerikanere har paret også fått høre om ufortalte historier, historier som har blitt tiet i hjel eller fortrenget. Blant annet finner man disse historiene i familier med samiske røtter. For mange samer som emigrerte tiet om sitt opphav. De ble ofte hånet, hetset og kalt «flat-nosed Norwegians».

– På University of Wisconsin hadde de i min tid det største fagtilbudet i norsk historie og kultur i USA, med 2000 studenter på det norske programmet. En av studentene der hadde i høstferien reist hjem og fortalt bestefaren sin om det spennende kurset hun holdt på med, i samisk kultur og historie. Da hun fortalte dette begynte bestefaren å gråte. Så tar han henne med opp på loftet hvor det i den innerste, mørke kroken henger en same-drakt. Det viser seg at bestefaren er same, men at han ikke har fortalt det til noen. For det var ikke noe man skulle snakke om. Men da barnebarnet kommer hjem og forteller om hvor spennende hun synes denne historien var, så skapte dette en stolthet han hadde undertrykket i alle år, sier Knut Vollebæk.

IDENTIFISERER SAVNEDE PERSONER

Behovet for å kjenne sine røtter, og ikke minst få visshet om hvordan det har gått med ens slektninger, har Knut Vollebæk fått erfare i sitt arbeid med Den internasjonale kommisjon for savnede personer (ICMP), hvor han fra 2013 har vært kommissær. Kommisjonen ble etablert i 1996, etter initiativ fra daværende president Bill Clinton i forbindelse med massakren i Sreb-

renica under Bosnia-krigen på 1990-tallet. Over 7000 gutter og menn ble drept, og levningene deres ble spredd i flere massegraver for å skjule sporene etter uglierningen. ICMP har vært sentral i arbeidet med å få identifisert disse levningene, etter hvert som nye massegraver har dukket opp.

– Det som har hjulpet oss er utviklingen av identifisering gjennom DNA, for uten dette hadde arbeidet vært mye vanskeligere. Vi har måttet opparbeide tillit hos de pårørende for å få dem til å gi fra seg DNA-prøver, men takket være det har over 95 prosent av de savnede nå blitt identifisert. Arbeidet har vært viktig av flere grunner: blant annet for å kunne sikre at kvinnene som satt igjen kunne bevise at mannen var død og dermed kvalifisere for å få enkepensjon og eventuelt få gifte seg på nytt; for å kunne sikre bevis mot forbryterne bak massakren; – og for å kunne gi de pårørende mulighet til å få vite hva som har skjedd og ha en skikkelig begravelse, sier han og legger til at kommisjonen også jobber mange andre steder i verden. De har blant annet identifisert norske frontkjempere fra 2. verdenskrig og døde etter tsunamien i 2004, forteller han.

Italia og Hellas ønsker nå hjelp til å identifisere mer enn 6000 båtflyktninger som har omkommet i Middelhavet de siste årene og som er begravet i fellesgraver i Italia, og Colombia har bedt om hjelp i forbindelse med fredsprosessen i landet.

UNDERSØKTE MYNDIGHETENS BEHANDLING AV TATERNE/ROMANIFOLKET

Han har også tidligere ledet Tater-/romaniutvalget, som på oppdrag fra regjeringen skulle se på norske myndigheters behandling av taterne/romanifolket, og undersøke behovet for å be om unnskyldning.

– Vi fant da ut at det var mange tragiske historier, og at mange som tilhørte denne minoriteten ikke ønsket å vedkjenne seg bakgrunnen sin. Kanskje enda flere enn i andre minoritetsgrupper, fordi det har vært så stigmatiserende med mobbing og forfølgelse. Da vi leverte rapporten vår i 2015 var det nok også noen tater/romanifolk som beklaget dette, fordi oppmerksomheten enda en gang ble rettet mot dem. De var, og er fortsatt, redd for at dette skal føre til at deres barn skal oppleve det de selv gjorde, sier han.

For noen av de mellom 7000 og 10 000 personene (man er usikker på hvor mange de er) fra denne minoritetsgruppen opplever fremdeles dårlig behandling.

– De har gjerne spesielle slektsnavn og er lett å identifisere i et lokalsamfunn. Det kan blant annet gjøre det vanskelig å få arbeid. Vi har nok fremdeles en del jobb å gjøre overfor folk som er litt annerledes enn oss selv, for storsamfunnet er ikke alltid like inkluderende og forståelsesfullt. ■

Släktforska i Sverige

Prova gratis*) i en vecka!

Gå till www.arkivdigital.se/kod/SLDN1702

Erbjudandet gäller till 31 juli 2017 (enbart nya kunder)

*) Du betalar ingenting och förbinder dig inte till någonting. Efter en vecka avslutas abonnemanget utan att du behöver göra något.

ArkivDigital har källmaterialet

Aldrig förr har det varit enklare att släktforska i Sverige!

ArkivDigital digitaliserar sedan ett tiotal år svenska kyrkböcker och annat källmaterial och gör dem tillgängliga på internet.

Med ett abonnemang får du tillgång till ArkivDigitals ständigt växande databas med närmare 70 miljoner bilder av gamla dokument. Du kan söka dina förfäder och släktingar i hela Sverige (och på Åland) i födelse-, vigsel- och dödböcker, flyttningslängder och i de så kallade

husförhörlängderna (se bilden), ett slags kontinuerligt förda folkräkningar (folketellinger).

Passa på att prova ArkivDigital gratis och leta efter dina svenska släktingar inte bara i kyrkböcker utan också i bouppteckningar, militära rullor, skattelängder, fängelsearkiv, rättegångsprotokoll och sjömanshushandlingar.

ArkivDigital låter dig släktforska i Sverige när du vill och hur mycket du vill!

www.arkivdigital.se

ArkivDigital är Sveriges ledande leverantör av historiskt källmaterial via internet. Våra kunder är historiker, släkt- och hembygdsforskare och andra som vill studera källorna i original. Bolaget grundades 2005 och har i dag ca 35 anställda och 370 aktieägare.

De lange linjene for utvandringen til USA

Det er starten av 1800-tallet. Uro over fremtiden, en landsbygd i ferd med å fylles opp og urettferdige lover preger mange nordmenns hverdag. Så kommer det brått en utvei. Et nytt land ingen har hørt om før, der man kan starte med blanke ark og leve frie liv: USA. Nesten en million nordmenn skal etter hvert starte en ny fremtid der.

IDA BERGITTE ANDERSEN HUNDVEBAKKE

Det varierte gjennom årene hvor emigrantene ankom USA, men mest kjent er kanskje Ellis Island. Her ser vi noen emigranter i ankomsthallen her som er klare til å starte sine nye liv. FOTO: EDWIN LEVICK/NEW YORK PUBLIC LIBRARY

– Den første utvandringen skjer i 1825, da båten «Restauration» tar de 52 første emigrantene med over Atlanterhavet fra Stavanger. Det er ikke noen tvil om at de første emigrantene dro på grunn av konflikter med myndighetene, for det meste religiøse konflikter. Man hadde også noe protestutvandring på grunn av skattesystem, arveregler og andre ting som gjorde livet vanskelig for folk, forteller Sverre Mørkhagen, som har gitt ut tre bøker om den norske utvandringen til USA.

VISSTE IKKE OM USA

Mange spør seg hvorfor ingen har reist før. Det har en enkel forklaring.

– De visste ikke om USA. Det var ikke noe alternativ. Landet dukket opp i folks bevissthet i forbindelse med Napoleonskrigene, da 5000 norske fanger ble satt i engelske fengsler. Da disse kom tilbake hadde de lært seg litt engelsk og fått høre om USA, sier Mørkhagen.

SLANGE OG BANDITTER ELLER ET NYTT OG BEDRE LIV?

Det var knyttet stor spenning til hvordan det skulle gå med de 52 som reiser med «Restauration». Over hele Ryfylke gikk det rykter om hva som ville møte dem. Banditter. Farlige slanger. Det er nok av farlige ting som kunne skje. Selv sjøreisen var farefull.

Det viser seg også snart at det ikke går så bra med dem som drar. Sult og elendighet rammer, og de må gi opp kolonien de ønsket å starte sammen.

FAMILIEUTVANDRING FRA 1836

De neste emigrantene reiser derfor først i 1836. I mellomtiden skjer det mange endringer i USA. De første emigrantene finner nytt og godt prærieland mye lenger inn i Midtvesten, og brev som omtaler det nye landet i positive ordelag begynner å komme til Norge. Da Knut Slogvik, som var med over fra den første kolonien, reiser tilbake og kan bekrefte at alt er sant, ender det med at man må sette opp to båter når neste emigrantpulje reiser i 1836. Siden kom det bare til å øke og øke.

– Den utvandringen som nå vokser frem, er preget av familieutvandring. Hele familier reiser. Til og med odelsfolk begynner å dra, av hensyn til de andre barna i barneflokkene som ikke har odelsrett. Foreldrene ville sikre alle barna en fremtid. Fremdeles er det en del pro-

Emigrantene hadde ofte med seg sine fineste eiendeler da de reiste til sitt nye hjemland. Her ser vi en norsk emigrant på Ellis Island i bunad. FOTO: AUGUSTUS F. SHERMAN/NEW YORK PUBLIC LIBRARY

testutvandring, men man drar også av direkte nødvendighet. Med så mange rykter og gode fremstillinger om det amerikanske samfunnet, ser man på emigrasjon som et bedre alternativ enn å bli i Norge. Mange sender også den eldste gutten i familien først, for at han kan etablere seg først og så hente over resten av familien senere, sier Mørkhagen. Han legger til at Østlandet og deler av Vestlandet er først ute når det kommer til emigrasjon.

Visse områder, som Voss og Sogn på Vestlandet, Telemark, Hallingdal og traktene nord for Drammen på Østlandet var blant de største utvandringsområdene den første tiden.

FOTO: EDWIN LEVICK / NEW YORK PUBLIC LIBRARY

De første årene i nytt land var ofte tøffe, så da kom de få godene man fikk godt med. Her ser vi noen emigranter som spiser et gratis måltid på Ellis Island.

TRE UTVANDRINGSFULJER

Man kan grovt sett dele opp masseutvandringen i tre ulike epoker. Den første skjer på 1860-tallet. Da er det forferdelige tilstander i Norge, med avlinger som slår feil år etter år. I tillegg har den amerikanske borgerkrigen satt en midlertidig stopp for utvandringen, noe som fører til at det bygger seg opp et trykk i den norske befolkningen. Når krigen slutter i 1865, eksploderer det derfor.

Neste bølge, som kommer på 1880-tallet, henger mye sammen med industrialiseringen i Kristiania. Denne fører til at mange unge mennesker reiser til byen for å jobbe, men etter hvert blir det fullt. Jobbene er tatt, og industrien vokser ikke like mye som før. Man må reise videre for å skape en fremtid for seg selv, og mange av emigrantene på denne tiden er derfor unge mennesker.

Siste periode, fra slutten av 1890-årene og frem til første verdenskrig, er en blanding mellom gammel og ny utvandring – flere og flere reiser også for å få brukt yrkesutdannelsen sin. Blant annet reiser mange nyutdannede studenter fra de nye norske utdanningsinstitusjonene til USA, i mangel på jobb i Norge. En såkalt «hjerneflukt».

1000 SPESIDALER BILLETTEN

Å reise kostet mange penger. En billett tilsvarte fort en hel årslønn. Å reise ble i de tidligste periodene for de mest ressurssterke, mens de mest ressursvake måtte bli igjen. For en del var det lite som skulle til for å forlate alt for å legge ut på havet, andre trengte mer overtalelse. Mange ble overtalt av agenter fra rederiene, de gikk oppover i bygdene for å selge inn USA som en god fremtid og tegne kontrakter med dem som lot seg overtale.

Her ser vi en ung emigrant i intervju med en ansatt fra Ellis Island. Det som trolig er to andre ansatte er også representert. FOTO: EDWIN LEVICK / NEW YORK PUBLIC LIBRARY

SPLID MELLOM PRESTER OG UTVANDRERE

Først mot slutten av 1860-årene ble politiet overlatt ansvaret for passutstedelse og utreiseregistrering. Tidligere var det prestene som førte flyttingene i kirkebøkene. De fungerte som lovens lange arm i mange år. Men de fleste prestes var sterkt imot utvandringen. De følte at emigrantene stakk fra den felles plikten om å bygge opp landet, og mange prøvde derfor å unngå presten da de skulle reise.

ULIKE UTRISEHAVNER

I den tidlige emigrasjonen reiste man med seilskuter. På denne tiden har man mange ulike havner å reise fra, og man reiser direkte til USA. Skien er en stor utvandringshavn til å begynne med, fordi utvandringen kom tidlig i gang fra Telemark. Stavanger selvsagt. Og Bergen. Da dampskipene kom, overtar Kristiania som den viktigste utreisehavnen i landet.

TOK OMVEIEN TIL USA FRA 1849

Hvilke ankomsthavner som har blitt brukt, har også endret seg gjennom årene. Det påvirker også i hvilke arkiver man skal lete for å finne en emigrant.

– Helt i starten reiste man til New York. I 1849 blir den engelske navigasjonsakten opphevet, noe som gjør at det ikke lenger er ulovlig for utenlandske rederier å frakte passasjerer og gods mellom engelske havner. Skipperne ser dermed en mulighet til å frakte gods fra Canada på tilbaketuren, som de kan distribuere i England. Dermed begynner man å dra til Quebec, for å kunne ta med tømmer tilbake. Dette gjør man helt frem til 1870–1875, da det er ute med seilskutene i passasjertrafikk. Da begynner man å reise til New York igjen.

Ankomsthallen på Ellis Island kunne være ganske så full. Disse personene sitter i registreringsrommet og har bestått den mentale undersøkelsen.

FOTO: EDWIN LEVICK / NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Utenlandske, særlig engelske dampskipsrederier vant konkurransen om passasjerseiling over Atlanterhavet, og de fleste av dem seilte til New York. For norske utvandrere var den viktigste utfordrer den danske rederiet TingvallaLinien/DFDS, som også seilte til New York.

VARIERENDE HVOR TILGJENGELIG ARKIVENE ER

Mange vil automatisk tenke på Ellis Island når de hører ordene New York og immigrasjon. Men Ellis Island ble opprettet først rundt 1900. Fra 1850-tallet og frem til dette fungerer Castle Garden ved Battery Park på Manhattan som mottaksstasjon i New York. Hit kom over 15 millioner passasjerer frem til stasjonen ble lagt ned rundt 1900.

– Det finnes arkiver fra Castle Garden, men det er en litt komplisert sak. For da Ellis Island ble opprustet, ble det erklært som nasjonalt monument og helfinansiert av den amerikanske staten. De betalte også for digitaliseringen av arkivmaterialet. Castle Garden ble aldri erklært som nasjonalt monument, og ble isteden tatt over av en privat stiftelse som fort rant tom for penger. De har klart å digitalisere mange av arkivene sine, men tre land gjenstår. Norge er ett av dem. Jeg har derfor prøvd å få norske myndigheter til å betale for de dokumentene som omhandler norske immigranter, slik Tyskland tidligere har gjort. Om man skal finne folk som kom til Quebec, er det enda vanskeligere. De var ganske slappe med registreringen det første tiåret, fordi de visste at de som kom, bare skulle videre til USA, sier Mørkhagen.

MANGE BLE SVINDLET DA DE KOM I LAND

Uansett hvor du ankom, ble du stort sett møtt av det samme. Hjelpere som tilbød sine tjenester, som å skaffe

FOTO: EDWIN LEVICK / NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Her ser vi bilde av en mor og hennes barn som gjennomgår en medisinsk undersøkelse på Ellis Island.

togbilletter for reisen videre eller et sted å bo. Noen mer useriøse enn andre. Historier om dem som mistet alt de eide allerede på kaia, er mange. Om dette ikke ble skjebnen, gikk veien videre. Stort sett innover prærien. De aller fleste emigranter kjente nemlig allerede noen i USA. Disse kunne de støtte seg på og få hjelp fra. Men likevel ble det nye livet tøft. For det var få sosiale goder som ventet. Men en var det.

– Da amerikanske myndigheter kjøpte store deler av USA fra Frankrike i 1803, begynte de å sette ut militærposter over hele landet for å for kontroll. Men disse var dyre, og det var også vanskelig å beskytte seg mot indianere. For å få hevd over landet skjønte myndighetene derfor at de måtte få folk til å bosette seg der. De inviterte til innvandring og kunne tilby billig jord. I 1861 får man en ny lov, Homestead Act, som lar dem som kommer få nesten gratis jord. Hver nybygger får 640 mål jord hver. Til sammenligning er en vanlig gård i Norge på omkring 100 mål dyrket mark, de aller største på 200–300 mål. De som kom var for en stor del fattigfolk, så de visste å vurdere størrelsen på det de fikk, sier Mørkhagen.

At emigrantene kom til noen de kjente, var et gode både for dem som kom og de som hadde vært i landet en stund. At norskamerikanerne i starten også levde litt som i en hermetikkboks, er noe de fleste vet. Men Mørkhagen mener det bare var naturlig.

– Når man kommer til en ny kultur og et nytt land, blir du usikker og det går utover identitetsfølelsen. Du vil gjerne spørre deg om hvem du er. Om du blander deg med andre blir det enda mindre igjen av din kulturelle identitet, og derfor er det så viktig at du har noen av dine egne rundt deg. Vi vil ta vare på det som er viktigst for vår selvoppfattelse og egenverdi, sier han.

Farvel, Norge!

Kilder til utvandringshistorie i arkivene

Norge var lenge et land med stor utvandring. Emigrantene har satt spor etter seg i arkivene, og Riksarkivet og statsarkivene har bevart en rekke kilder som dokumenterer enkeltpersoner og gruppers flytting ut av landet.

FREDRIK LARSEN LUND

Seniorrådgiver, Arkivverket, Seksjon for brukertjenester

Eske med registerkort over utvandrede fra Oslo. ARKIVREFERANSE: STATSARKIVET I OSLO, OSLO FOLKEREGISTER, REGISTERKORT, A-11715, FB, L0021.

En del av befolkningen på Træna i Nordland, fotografert på begynnelsen av 1900-tallet. Dette var en periode med stor utvandring fra Norge. UKJENT FOTOGRAF. ARKIVREFERANSE: RIKSARKIVET, HAVNEDIREKTORATET, S-1604, DEL 2, UA.

Skal du spore opp en fortidig slektning på flyttefot til utlandet, har du flere muligheter. Her skal jeg gi en kort oversikt over *kilder i Norge*, og som er bevart hos Arkivverket. Husk at du også kan lete etter opplysninger i ankomstlandets arkiver og samlinger – enten det var snakk om USA eller andre steder i verden.

PASSPROTOKOLLER

Protokoller over utstedte pass, samt enkelte originalpass, finnes i politi- og fogdearkiver fra tidlig på 1800-tallet. Materialet bevares av statsarkivene, og inneholder opplysninger om hvem som fikk pass for å reise hvor og når. Det kan også stå noe om fysiske kjennetegn ved de som fikk pass. I 1860 ble passtvangen opphevet for reiser både innenlands i Norge og til utlandet, og etter dette er registreringene i passprotokollene bare sporadiske. Noen passprotokoller er lagt ut på Digitalarkivet, blant annet pass for emigrasjon til Amerika, utstedt i Bergen 1842–60.

KIRKEBØKER

Etter en befaling av 1. desember 1812 skulle flytting til og fra prestegjeldet føres i kirkebøkene. Egne kolonner i

kirkebøkene viser inn- og utflyttede, også til utlandet. Oppføringene er langt ifra komplette, særlig etter at passplikten ble opphevet i 1860, men det finnes rikelig med spor etter utvandrere. Fra 1901 tok politiet, og senere folkeregisteret, over registreringen av flytting. Det kan derfor også finnes protokoller over inn- og utflyttede i lensmannsarkivene. Kirkebøkene er lett tilgjengelige på Digitalarkivet.

FOLKEREGISTER

Med folkeregisterloven av 1915 fikk folkeregistrene ansvar med å føre oversikt over inn- og utflytting. De aller fleste folkeregistrene ble imidlertid opprettet først under andre verdenskrig eller rett etterpå. I Hordaland fikk for eksempel Bergen folkeregister i 1912, deretter Odda noen år senere. Alle andre kommuner i Hordaland og Sogn og Fjordane fikk folkeregistre i perioden ca. 1942–47.

I Kristiania kom folkeregisteret allerede i 1906. I arkivet derfra finnes det en serie med registerkort over personer som har flyttet til utlandet. Dette ligger i Statsarkivet i Oslo, og opplysningene er underlagt 60 års sperrefrist. Materialet er skjørt, og lånes derfor ikke ut på lesesalen, men noe av det er publisert på Digitalarkivet.

Vr	Maaned	Day	Vedkommendes fulde Navn	Stilling	Aar	Maaned	Day
92.	Junii	14.	Jonas Marsilius Bugge	Reisemægler	1851	Mars	26.
93.	Julii	21.	Jonas Bernhard Christensen	Reisemægler	1860	Juli	15.
94.	"	3.	Christen Christensen	Reisemægler	1867	Mai	25.
95.	"	10.	Jonas Winberg	Reisemægler	1823	Juni	29.
96.	"	22.	Hanna Jønsdatter (Frø's Hustru)	Reisemægler	1856	Januar	11.
97.	"	26.	August Cappelen Nicolaysen	Reisemægler	1860	December	12.
98.	"	"	Jakob Lindgaard	Reisemægler	1868	September	2.
99.	"	"	Hjalmar Kirsibom	Reisemægler	1857	Juli	2.
100.	"	"	Einar H. With	Reisemægler	1858	November	11.
101.	"	"	Jørgen Anton Torgesen	Reisemægler	1862	Oktober	11.
102.	"	"	Johann Peter Sildixsen Bie	Reisemægler	1866	November	12.
103.	"	"	Johann Ludvig Jørgensen	Reisemægler	1864	November	12.
104.	"	"	Karl Alexander Engelbrecht Smiley	Reisemægler	1864	Mai	11.
105.	"	"	Ole Emanuel Jørgensen	Reisemægler	1862	Juni	11.
106.	"	"	Jens Olsen	Reisemægler	1846	Mars	11.
107.	"	"	Edvard Nordbye	Reisemægler	1865	Juni	11.
108.	"	"	Johann Storm	Reisemægler	1866	December	12.
109.	"	"	Hans Peter Blix Storm	Reisemægler	1869	Oktober	11.
110.	"	"	Rikis Jønsdal Hammer	Reisemægler	1867	Oktober	11.
111.	"	"	Jens Sigvald Koch	Reisemægler	1864	Oktober	11.
112.	"	"	Jens Sigvald Koch	Reisemægler	1864	Oktober	11.

Matrikkel over nordmenn og svensker i Argentina, 1890. ARKIVREFERANSE: RIKSARKIVET, LEGASJONEN I BUENOS AIRES, S-6168, CH, L0001.

MØNSTRINGSRULLER FOR SJØFOLK

Mellom 1871 og 1915 rømte omkring 41 500 mann fra norske skip i havner i USA. Norske sjøfolk stakk av over hele verden, og mange kom aldri hjem igjen. Dette var ofte en utvandring «under radaren», som ikke ble fanget opp av lokale myndigheter. Noen spor etter sjømenn på rømmen kan du likevel finne i protokoller over på- og avmønstrede sjøfolk. Fra 1860 ble alle sjøfolk i utenriksfart ført inn i sjøfartsruller. Rullene ligger i arkiver etter mønstrings- og sjømannskontorer. Statsarkivet i Oslo har blant annet Oslo, Drøbak, Son, Moss, Sarpsborg, Fredrikstad og Halden. Mange av sjømannsrullene ligger i Digitalarkivet.

KONSULAT- OG UTENRIKSVESEN

En del nordmenn på vandring har etterlatt seg saker i arkivene etter norske konsulater og utenriksstasjoner ute i verden. Det kan være søkning etter savnede personer, folk som har havnet i fengsel og saker knyttet til dødsfall – samt påfølgende arveoppgjør. I tillegg kan det finnes

registre over utstedte pass, matrikler over nordmenn som har oppholdt seg i det aktuelle landet/distriktet og andre typer materiale. Norge fikk eget utenriksvesen etter 1905, men Riksarkivet har også noen arkiver etter norsk-svenske konsulater fra unionstiden. Sjekk [Arkivportalen.no](https://arkivportalen.no) for kataloger over arkiver etter utenriksstasjoner. Her kan det gjelde sperrefrister på 60 år eller mer.

PASSASJERLISTER

Arkivverket har i svært liten grad skipenes passasjerlister. Listene ble oppfattet som «private», ført av agent, skipper eller rederi, og de dukker derfor sjelden opp i offentlige norske arkiver. Nettsteder som norwayheritage.com, samt ulike andre nettsider internasjonalt, inneholder opplysninger om passasjerlister.

I Digitalarkivet under flytting og emigrasjon finner du oversikt over flere kilder som kan være aktuelle å bruke i slektsgranskingen.

Utflyttede fra Eidsberg sogn, 1872. Merk reisemålet: «Australien».

ARKIVREFERANSE: STATSARKIVET I OSLO, EIDSBERG PRESTEKONTOR, KIRKEBØKER, A-10905, FA, L0011.

1. 20. 1863	Anders Torsdal, Aug.	29. 1863	Engfred
2. 21. 1871	Johan Johnsen	30. 1871	Australien
3. 22. 1869	Garsbøgaard, Ole August	31. 1869	Australien
4. 23. 1867	Misdatter Moen	32. 1867	Australien
5. 24. 1866	Ole August	33. 1866	Australien
6. 25. 1864	Emil J. Aug.	34. 1864	Australien
7. 26. 1864	Adolph Olsen	35. 1864	Australien

EMIGRANTPROTOKOLLER

Emigrantprotokollene er en hovedkilde til personopplysninger om utvandring fra Norge. En provisorisk anordning av 1867, og senere *Lov om befordring av Udvandrere til fremmede Verdensdele*, som kom to år senere, påla politimesterne å føre kontroll med utvandringen. Emigranter måtte vise frem reisekontrakter til politiet, og det ble ført protokoller over dem som reiste. For Kristiania/Oslo finnes det en sammenhengende serie med emigrantprotokoller fra 1867 til 1966, ført kronologisk. Protokollene inneholder opplysninger om navn, alder, hjemsted, reisemål, skipets navn, hvem som betalte billetten og hvor mye penger de hadde med seg. Til dels er det også oppgitt yrke/næringsvei. Det ble også ført protokoller i andre byer. Registreringen fanget imidlertid ikke opp alle som forlot Norge. Inntil 20 utvandrere på skip i direkte fart til andre verdensdeler falt utenfor loven. Emigrantprotokoller frem til 1930 er tilgjengelige i søkbar form i Digitalarkivet. Det gjelder blant annet Oslo, Kristiansand, Bergen, Trondheim samt flere andre steder.

Utvandrerne flyttet til alle slags steder og tok alle slags jobber. Her er noen bergverksarbeidere i New Haven i Connecticut.

FOTO: SEVERIN WORM-PETERSEN/NORSK TEKNISK MUSEUM

Kilder til norske emigranter etter at de kom til USA

Det finnes mange kilder hvor du kan finne emigranter etter at de kom til USA. Her er noen av dem.

Per Mæhlum sitter og skriver et brev i USA rundt 1908. Han var fotograf og står oppført som fotograf for dette bildet. Så kanskje det er et selvportrett? FOTO: DOMKIRKEODDEN

CYNDI'S LIST

På cyndislist.com finner vi en oversikt over genealogiske og historiske internettressurser av ymse slag. De er inndelt etter emne og med kryssreferanser mellom oppføringene. Her er det mange gratisressurser å finne! I tillegg til store nettsteder som gratistjenesten **FamilySearch** og betalingssiden **Ancestry**, som vi vanskelig kommer utenom i jakten på emigrantene i familien, er dette derfor et viktig nettsted for å finne frem til online kilder vi kan lete i.

FOLKETELLINGER

Siden USA ikke har hatt noen statskirke med landsdekkende kirkebøker, blir folketellingene en viktig kilde i slektsforskningen. Her kan vi finne ut hvor slektningene våre slo seg ned! Føderale tellinger finnes fra 1790. De har 72 års klausul, så den siste som er tilgjengelig er den fra 1940. Dessverre er størstedelen av 1890-tellingen gått tapt i brann. Det finnes også en del folketellinger som ble tatt opp på statsnivå, gjerne midt mellom to føderale tellinger. Folketellinger finner vi blant annet hos **FamilySearch** og **Ancestry**.

GRAVSTENER

Bilder eller avskrifter av gravminner er en viktig kilde i emigrantforskningen. Nettstedene findagrave.com og billiongraves.com dekker hele USA og mer til, men også lokale historie- og slekthistorielag kan ha publisert materiale på sine hjemmesider. Det samme har **FamilySearch** og **Ancestry**.

AVISER

Aviser både for norskamerikanere og for befolkningen generelt er en god kilde å lete i. Her finner du blant annet dødsannonser. Amerikanske dødsannonser – obituaries – er litt annerledes enn dem vi kjenner fra Norge. De har ofte med hele biografier om den avdøde, og minner mer om norske nekrologer. I de større byene finner vi gjerne

Gerda Berdalen, tidligere Berg, Unset, på farmen i Minnesota. FOTO: MUSEA I NORD-ØSTERDALEN

bare mer kortfattede death notices i avisene, men disse gir oss også mange detaljer om avdødes familieforhold.

Betalingssider som genealogybank.com og newspapers.com inneholder søkbare aviser av både historisk og mer dagsfersk karakter. Aviser finner vi også hos **Ancestry**. Hos **Chronicling America** kan man søke gratis i mange aviser fra hele USA eldre enn 1922. Sidene til fultonhistory.com er, til tross for det merkelige utseendet, faktisk den mest besøkte gratissiden med indekserte historiske avisartikler. Det gjelder bare å overse svømmende fisker og klatrende edderkopper. På news-paperoibituaries.net finnes en strukturert lenkeliste på stats- og county-nivå som hjelper en å finne dødsannonser fra hele USA. **FamilySearch** har i sin Wiki en lenkeliste til lokale og nasjonale avisdatabaser – både betalings- og gratissider – over hele verden. Søk etter Digital Historical Newspapers.

Det fantes svært mange aviser for norskamerikanere, den største var *Nordisk Tidende*. Den ble startet i Brooklyn i 1891 og lagt ned i 1983. Den ble da videreført som *Norway Times*. En del utgaver av *Nordisk Tidende* finnes digitalisert på Nasjonalbiblioteket, mens resten finnes på mikrofilm på samme sted. De har også 163 andre norsk-

amerikanske aviser på mikrofilm. Noen av disse kan lånes til andre bibliotek gjennom **Oria.no**. Ta kontakt med ditt lokale bibliotek og spør om mulighetene for å få til dette der du bor.

Nekrologer kan også finnes hos **Norwegian-American Historical Association**. De har samlingen til Andrew Rowberg, en norskamerikansk avismann som begynte å samle nekrologer fra norskamerikanske aviser i 1910. Resultatet er en søkbar base med over 250 000 avisklipp. Utklippene stammer primært fra 1910–1980-tallet, men både eldre og nyere klipp finnes også.

OFFENTLIGE REGISTRERINGER AV FØDSLER, VIELSER OG DØDSFALL

Slike registreringer blir i USA gjerne gjort på stats- og county-nivå. Det varierer hvor tidlig man kom i gang, men ofte ikke før ut på 1900-tallet. Klausulbestemmelsene varierer fra stat til stat. Vi kan finne ulike fødsels-, vielses- og dødsattestater, samt søkbare databaser til dem, på mange forskjellige nettsteder, både på hjemmesidene til offentlige myndigheter og hos kommersielle aktører som **FamilySearch** og **Ancestry**.

KIRKEBØKER

Amerikanske kirkebøker var lenge vanskelig tilgjengelige for oss slektsforskere. Ønsket vi å se på mikrofilm av norskamerikanske kirkebøker etter Evangelical Lutheran Church of America (ELCA), måtte vi fysisk reise enten til USA eller til Migrasjonsmuseet på Hamar. I dag finnes store deler av dette materialet online både via **Ancestry** og dattersidene **Archives.com**. På **Digitalarkivet** kan du finne kirkebøker fra Den Norske Sjømannsmisjonen, der finnes kirkebøker for både USA og andre land. Ellers finnes det andre kirkebøker både hos **Ancestry** og **FamilySearch**. Husk at man kunne tilhøre en menighet på et helt annet sted enn man bodde, og at det ofte var svært mange menigheter på ett og samme sted.

Ole og Gøro Sherman som emigrerte til USA. Bildet kommer fra et visittkortalbum som ble gitt som gave til familien Bersvend Mortensen fra familien Borthen julaften 1892.

FOTO: FREDERICK BONELL/FINNMARK FYLKESBIBLIOTEK

PASSASJERLISTER

Nordmenn som reiste til USA ble registrert da de ankom sitt nye hjemland. Hvilke havner de har ankommet til har variert, og det varier også hvor mange registreringer som finnes fra de ulike havnene (les mer om dette på s. 8–11). Du finner registreringer fra mange ulike havner hos **Ancestry**. På nettstedet til **Ellis Island Foundation** kan du gratis søke i passasjerlistene derfra. Du kan også finne passasjerlister på **Norway Heritage**.

STATSBORGERSKAPSDOKUMENTER

Emigranter som etter hvert valgte å starte prosessen med å få amerikansk statsborgerskap måtte oppgi mange opplysninger, både om seg selv og sin familie. Dette materialet kan vi finne blant annet hos **FamilySearch** og **Ancestry**.

PASSPROTOKOLLER

Mange emigranter besøkte etter hvert gamlelandet. Både hos **FamilySearch** og **Ancestry** kan du finne «United States Passport Applications». Er du riktig heldig, dukker det opp et passbilde av slektningen din i dette materialet!

NORDMENN I AMERIKA

Thor M. Andersens bibliografi *Nordmenn i Amerika* inneholder referanser til dokument av og/eller om norsk-amerikanere i USA og Canada mellom 1825 og 1930. Denne ligger som søkbar kilde på **Nasjonalbiblioteket**, og inneholder rundt 50 000 dokument.

AMERIKABREV

Nasjonalbiblioteket har sammen med **Migrasjonsmuseet** (tidligere Norsk Utvandermuseum) laget en database som heter «Det løfterike landet». Der kan du blant annet lese 500 amerikabrev.

LOKALE LAG OG FORENINGER I USA

Husk at lokale historielag og slektshistoriske foreninger i USA gjerne er organisert på county-nivå. Et søk i Google eller en annen søkemotor etter navnet på county'et du er interessert i samt ordet county (med hermetegn rundt så det blir en såkalt frase) pluss navnet på staten og ord som genealogy eller tilsvarende, vil ofte gi gode resultater. Eksempelvis «Barnes County» pluss «North Dakota» pluss genealogy. Her kan vi få kunnskap om lokale kilder som bøker med biografier og fortellinger om personer som har bodd i et bestemt område og mye mer.

Martin Volden på tømmerhogst i USA. FOTO: MUSEA I NORD-ØSTERDALEN

ORGANISASJONER

Mange norskamerikanere og deres etterkommere engasjerte seg i ulike foreninger og lag. **Sons of Norway** og **Daughters of Norway** har tusenvis av medlemmer og løsjer mange steder i USA. De ulike bygdelagene med **Bygdelagenes Fellesraad** som paraplyorganisasjon er en annen kilde. **Nasjonalbiblioteket** har mange utgivelser fra bygdelagene i USA.

FACEBOOK

Det finnes en rekke grupper og sider for norskamerikanere på Facebook. Kanskje finnes det en slik side for området dine forfedre bosatte seg i, eller for slekten vedkommende tilhørte? Da kan det være verdt å legge ut en etterlysning og/eller et bilde og spørre om noen husker noe om han/henne.

ARKIVER, BIBLIOTEKER OG MUSEER

Mesteparten av arkivmateriale finnes ikke tilgjengelig på nett. Et fysisk besøk i et amerikansk arkiv kan selvsagt gi mange viktige opplysninger til slektsforskningen vår, både **The U. S. National Archives** og mer lokalt pregede arkiver, biblioteker og museer. Her i Norge er den store norskamerikanske samlingen til **Nasjonalbiblioteket** og biblioteket og arkivet til **Migrasjonsmuseet** (tidligere Norsk Utvandermuseum) på Hamar steder som kan gi oss viktige opplysninger.

KILDER:

Slekt og Data 4/2016 – Liv Marit Haakenstad, Jerry Paulson/Norwegian American Genealogical Center & Naeseth Library, Margit Bakke og Marius Hellerud.

Jakt på nordmenn som ikke dro til USA

Det var slett ikke alle som utvandret til Nord-Amerika. Mange fant et nytt hjem i helt andre land. Her er noen tips til land og kilder du kan lete i.

FREDRIK LARSEN LUND
Historiker og forfatter

At USA var det store reisemålet for norske emigranter hersker det ingen tvil om. Men noen tok også en annen vei. I den nye boken *Norske utposter – nordmenn utenfor allfarvei* har jeg lett etter spor av norske bosetninger i blant annet Karibia, Sør-Amerika, Afrika, Asia og Oseania.

DANSK VESTINDIA

31. mars i år var det 100 år siden Danmark solgte sine karibiske kolonier til USA. Nesten 250 års dansk herredømme brakte også en del mennesker fra Norge til øyene i Vestindia – St. Thomas, St. Jan og St. Croix. 150–200 nordmenn slo seg ned på øyene i kortere eller lengre tid, som blant annet embetsmenn, plantasjeeiere, soldater og sjøfolk. En av de mest kjente var byfogd Engelbret Hesselberg (1728–88), opprinnelig fra Norderhov, som i 1760 dømte 13 slaver til døden i Christiansted.

TIPS FOR Å LETE: Det danske Rigsarkivet har nylig publisert en stor mengde arkiver fra Dansk Vestindia på nett: www.virgin-islands-history.org.

DANSK VESTINDIA: Christiansted, St. Croix, ca. 1815.
TEGNING AV H. G. BEENFELDT/RIGSARKIVET, DANMARK, RENTEKAMMERET.

BRASIL

Et lite kjent kapittel i norsk utvandringshistorie er de 106 mennene som høsten 1850 la ut fra Trondheim med kurs for gullfeltene i California – men som i stedet strandet i Rio de Janeiro i Brasil. 61 av dem slo seg sammen med tyske og sveitsiske immigranter og ble med på å etablere nybyggerkolonien Joinville sør i Brasil. Noen få norske holdt ut i det lange løp. Gjert Olsen (1813–88) fra Støren har i dag nærmere 1500 etterkommere i landet.

TIPS FOR Å LETE: Arquivo Histórico de Joinville er et lokalhistorisk arkiv som har bevart flere kilder knyttet til den norske kontingenten: www.joinville.sc.gov.br/departamento/ahj/ (på portugisisk).

NEW ZEALAND

I 1872 og 1873 seilte fullriggeren «Høvding» av Tønsberg to turer fra Christiania til Napier i New Zealand med vel 600 norske emigranter. Til sammen utvandret ca. 1000 nordmenn til kiwifuglens land i 1870-årene. De kom for å rydde skog, og ble tildelt jordlapper i og rundt det som ble kalt *Seventy Mile Bush*. Landsbyen Norsewood ble et senter – der den skandinaviske arven

NEW ZEALAND: Et norsk nybyggerhjem, trolig med husets beboere (og hester), kledd i finstasen.

FOTO UTLÅNT AV NORSEWOOD PIONEER MUSEUM.

fremdeles er godt synlig gjennom blant annet norske flagg og troll i gatene.

TIPS FOR Å LETE: Norsewood Cemetery Project har gjort en stor innsats for å samle informasjon om innvandringen fra Skandinavia: www.norsewoodcemetery.co.nz.

SØR-AFRIKA (NATAL)

Flere britiske kolonier ønsket innvandrere fra Skandinavia for å «hvitvaske» befolkningen. 230 nordmenn – i hovedsak fra Sunnmøre – gikk i land på kysten av kolonien Natal 29. august 1882. Der etablerte de bosetningen Marburg. Den norske kirken – Norwegian Settlers' Church – står fortsatt etter snart 135 år. Det var et aktivt norsk samfunn den første generasjonen, og i distriktet finner vi den dag i dag navn som Brauteseth og Kjønsstad.

TIPS FOR Å LETE: Norwegian Settlers Association of Marburg har en hjemmeside med blant annet lenker til familiehistorier: norsettler.co.za/index.htm

KINA (SHANGHAI)

Midtens rike ble aldri kolonisert, men i etterkant av opiumskrigene i 1840- og 50-årene ble Kina tvunget til å gi de vestlige stormaktene betydelige konsesjoner til å drive blant annet handel. Shanghai ble det viktigste møtestedet mellom øst og vest, og her bodde også en del nordmenn fra 1860-årene og frem til Mao tok over i 1949. Det var norske klubber og norsk butikk – og over 250 nordmenn gjorde tjeneste i tollvesenet i Kina. Dessuten opererte mange norske misjonærer i innlandet i Kina.

TIPS FOR Å LETE: Oversikt over de tallrike norske tolltjenestemennene i Kina finnes i den lille boken *Norwegian Members of the Chinese Customs Service since 1861*, av S. Hopstock, 1938. Kan lånes på Nasjonalbiblioteket.

SØR-AFRIKA
Nylig ankomne nordmenn blir vist til hyttene sine av lokale innbyggere.
TEGNING AV OLSEN-REITAN, NORSK NYBYGGERLIV I NATAL.

SHANGHAI: Nordmenn som oppholdt seg i Kina deltok i roing. Her fra et vellykket resultat i 1935. NORDMANN-FORBUNDETS FOTOSAMLING, STIFTELSEN NORSK UTVANDRERMUSEUM OG FORSKNINGSSENTER.

UTVANDRING UTENOM NORD-AMERIKA

- Tallet er usikkert, men trolig utvandret noen titalls tusen nordmenn til andre land enn USA og Canada – de fleste fra ca. 1850 og frem til mellomkrigstiden. Australia, New Zealand, Sør-Afrika og Argentina var blant de viktigste destinasjonene.
- Noen organiserte egne skip for å reise ut, og utreisen er ofte dokumentert i emigrantprotokollene. Samtidig reiste mange individuelt, eller var sjømenn som hoppet av. Disse kan være vanskeligere å spore opp. Ofte må en lete i kilder i ankomstlandet.
- Boken *Norske utposter – nordmenn utenfor allfarvei*, som kommer i mai, er den første samlede fremstillingen av utvandring til andre land enn USA, og tar for seg 11 steder der nordmenn har bodd fra 1600-tallet til i dag.

Hvordan finne folk som byttet navn da de kom til USA?

Mange som slektsforsker i USA opplever at forfedrene deres skiftet navn da de kom til sitt nye hjemland. Her får du noen typiske navnebytter, og tips til hvordan du kan finne igjen dem som foretok disse.

MARIUS HELLERUD

Artikkelforfatteren ved George B. Matsens grav sommeren 2013. FOTO: MORTEN BØE

At oldemors bror Georg Bernhard August Madsen valgte å amerikanisere navnet sitt etter over 70 år på det nordamerikanske kontinentet er ikke så vanskelig å forstå. Skrivemåten George B. Matsen gjorde det trolig enklere å gli inn i det engelskspråklige samfunnet, og han slapp å måtte bokstavere navnet sitt til stadighet. Hvorfor en annen slektning, August Johansen, valgte å kalle seg Carl August Wickstrom under sitt 26 år lange USA-opphold er ikke like forståelig, og helt umulig å resonner seg frem til; han hadde ingen nære slektninger med fornavnet Carl og heller ingen kjente forbindelser til noen Wickstrøm-familie.

I denne artikkelen skal vi se nærmere på noen vanlige navneendringsmønstre norske emigranter kunne inspireres av. Videre skal vi se på hvordan slike navnebytter kan påvirke informasjonen vi finner i det amerikanske kildematerialet, ikke bare om emigrantene selv, men også om deres norske opphav. Underveis vil vi komme inn på aktuelle kilder som forhåpentligvis kan lede oss på rett vei gjennom navneendringstaken.

NAVN BLE IKKE ENDRET PÅ ELLIS ISLAND

En svært seiglivet myte, både blant mange amerikanere og norske slektsforskere, er at det var på Ellis Island emigrantene fikk endret navnene sine til mer eller mindre gjenkjennelige, engelskinspirerte utgaver av originalen. Dette har absolutt ingen rot i virkeligheten; et faktum både forfattere av amerikanske bøker om slektsforskning og historikerne ved Ellis Island til stadighet forsøker å trekke frem, men som har vondt for å feste seg. Philip Sutton skriver om dette i blogginnlegget «Why Your Family Name Was Not Changed at Ellis Island (and One That Was)», publisert på New York Public Librarys nettsider. Her påpekes

Julehilsen fra George B. Matsen 1969/70. FOTO: PRIVAT

August Johansen/Carl August Wickstrom med datteren Doris Irene Wickstrom. Passbilde tatt ved returen til Norge 1936. Doris skiftet her etternavn fra Wickstrom til Johansen. FOTO: PRIVAT

blant annet at funksjonærene på Ellis Island brukte utfylte lister fra de ulike skipene som grunnlag for sine ankomstregistreringer av passasjerene, og altså ikke noterte ned innvandrernes data selv. Når emigrantene likevel valgte å skifte navn og/eller registreres med ulike navneformer i engelske og norske kilder, har det andre årsaker.

EN TILPASNING TIL ET NYTT SAMFUNN

En navneendring kunne i enkelte tilfeller skje allerede før avreisen fra gamlelandet, spesielt om andre slektninger hadde dratt i forveien. Hans Peter Christiansen kom fra en av Vister-gårdene i Hærland sokn i Eidsberg. Tidlig på 1880-tallet forlot han familien i Kristiania for å prøve lykken i Amerika. Våren 1882 var det på tide for konen Kaja å ta med seg de fem ungene og følge etter. I databasen «Emigranter over Kristiania 1871–1930, redigert utgave» i Digitalarkivet finner vi dem alle pent og pyntelig registrert – med det amerikaniserte etternavnet Wester. Her har opplagt brev mellom Hans og Kaja

krysset Atlanterhavet! Norske Vister-gårder har sikkert gitt opphav til flere Vister- eller Wister-familier her til lands. At de også kan være bakgrunnen til det amerikanske slektsnavnet Wester er ikke så vanskelig å innse, når man bare har fasiten for hånden.

På samme måte er det med mange av navneendringene utvandrene gjorde. Endringene er ikke nødvendigvis så store, men det gjelder å komme på dem! Tilfellet over med George B. Matsen er et eksempel på dette. En slik navneendring skaper heller ikke nevneverdige problemer når vi leter etter ham, så lenge vi tar høyde for ulike skrivemåter og feilstavinger av navn i ulike kilder. Legg merke til at han brukte en skrivemåte med den tradisjonelle norske endelsen -sen. Andre emigranter i Madsen-familien valgte, som så mange andre, mer engelskklingende navneformer med endelsen -son: Madson og Matson. Dette ble, uten egen medvirkning, sluttresultatet for George også. På gravminnet i Crown Hill Cemetery i Seattle, Washington kalles han nemlig feilaktig «George B. Matson».

ENDRING AV FORNAVN

Liv Marit Haakenstad har i sin bok *Slektsgranskerens guide til utvandringen 1825–1930* et eget kapittel nettopp om navn. Her gjør hun rede for navnelovgivningen i USA, eller snarere mangelen på en sådan, samt kommer med opplysninger av vanlige navneendringer og amerikaniseringer. At Andreas kunne bli hetende Andrew, mens Per, Peder og Petter alle måtte samses om å kalles Peter, er ikke så vanskelig å tenke seg til. At Guro kunne ende opp som Julia og Sigrid som Sarah, er kanskje ikke like innlysende. Selv lette jeg lenge med lys og lykte etter oldemors halvsøster Gina Mathea Andreasdatter Sammerud fra Skiptvet. Hun ble til Jennie M. Anderson før hun ved ekteskap fikk helt nye slektsnavn. Hvordan vi kan finne frem til kvinner som får nytt slektsnavn i forbindelse med giftermål skal vi se nærmere på mot slutten av artikkelen.

ENDRING AV -SEN NAVN

Vi har allerede sett hvordan Madsen kunne bli til Madson i USA, på samme måte som at Johansen eller Johannesen ofte endte opp som Johnson. En ting det er viktig å huske på er at under den store utvandningsperioden hadde mange mennesker i Norge fortsatt patronymikon konstruert av fars fornavn pluss endelsen -sen eller -datter. Noe tilsvarende var ikke i bruk dit de kom. I det engelskspråklige USA hadde folk faste slektsnavn. En utvandrergruppe bestående av foreldre og barn endte derfor ofte opp med å ta i bruk fars opprinnelige patronymikon som fast slektsnavn for alle i det nye landet.

I mange familier foregikk emigrasjonen i puljer. Først reiste en familiefar, kone og unger fulgte etter noen år senere. Eller kanskje var det eldstemann i en stor søskenflokk, Johannes Pedersen, som var først ute, før yngre søsken kunne følge på i tur og orden. Til slutt var det bare foreldrene Peder Olsen og Kari Gulbrandsdatter igjen i Norge. Her døde Peder etter noen år. Fra USA kom det brev til mor Kari om at nå måtte hun reise over til sønnen John Peterson, som han kalte seg, og bo hos ham på sine gamle dager. Omstillingen var sikkert stor for Kari Gulbrandsdatter, og nytt navn fikk hun også. I USA, med faste slektsnavn, kunne jo ikke Mr. Petersons mor heter noe annet enn, ja hva da? Mrs. Peterson så klart! Sånn fikk Kari fast slektsnavn utledet av sin egen manns fornavn. Dette kan virke sært, men samme fenomen ser vi iblant her til lands også, spesielt i urbane strøk, og det er omtalt i Ivar Utne's bok *Hva er et navn?*

ENDRING AV GÅRDSNAVN

Husk at mange emigranter forkortet lange og håpløse slektsnavn utledet av norske gårdsnavn, akkurat som vi ser gjort her hjemme på berget. På denne måten

Faksimile fra Norsk Kundgjørelsestidende mandag 4. juli 1892, nr. 152/1892, side 2. «Proklamaer og Arveindkaldelser». FUNNET VIA NASJONALBIBLIOTEKETS NETTSIDER

kunne den norskamerikanske presten og formannen i Den forenede (norsk-lutherske) kirke i USA, Theodor Halvorsen Smaadahl – fra gården Smådal i Båstad sokn i Trøgstad – bli kjent som Theodor H. Dahl. Legg merke til at han selv beholdt fornavnet uforandret. Her ville en typisk amerikansk tilpasning selvsagt vært Theodore, og det er vi nødt til å ta høyde for dersom vi leter etter ham; én ting er hvilke aktive navneendringer emigrantene selv gjorde, noe annet hvilke varianter av navnene deres vi gjenfinner i amerikanske kilder. Selv i den norskamerikanske ukeavisen *Nordisk Tidende* er fornavnet hans delvis, men ikke gjennomgående, skrevet «Theodore» i minneordet som stod på trykk 25. januar 1923. Avisen når vi enkelt via Nasjonalbibliotekets nettsider.

Et godt råd, spesielt når det gjelder etternavnsendringer, er å forsøke og si det opprinnelige navnet høyt for seg selv, gjerne både på norsk og på engelsk, og deretter skrive det ned på engelsk slik som det høres ut. Med denne strategien knekker vi enkelt nøtten med det norske slektsnavnet Lie som i USA endte opp som Lee.

Det er verdt å merke seg at mange av førstegenerasjonsinnvandrerne levde i sterkt norskdominerte miljøer. Her bød ikke særnorske navn og navnetradisjoner på videre problemer i hverdagen. Mange beholdt derfor sine vante norske navn i en slik sammenheng, mens de etter hvert brukte mer engelsktilpassede varianter i møtet med det amerikanske storsamfunnet. Folk kunne

derfor godt ha to parallelle navn i bruk samtidig, alt avhengig av situasjon. Norsk namnelag (NNL) har på sine hjemmesider en artikkel av Olav Veka om «Norske etternavn i Amerika» som er vel verdt å lese. Her gis også flere litteraturtips.

DET VI IKKE KAN RESONNERE OSS FREM TIL

Så langt har vi i denne artikkelen beskjeftiget oss mest med navnebytter hvor norske for- og etternavn på ett eller annet vis er modifisert og tilpasset det engelskspråklige samfunnet emigrantene møtte. Hva da med navneendringer vi ikke har mulighet – eller fantasi – til å resonnerer oss frem til?

En god strategi om vi mister en hel familiegruppe av syne er å gjøre én eller annen form for foreldre- eller søkensøk hos et nettsted som tilbyr søk i amerikanske folketellinger. I familien Wester ble for eksempel seks barn født før far Hans forlot Norge. En sønn døde tidlig. Ved å lete etter fornavnene og fødselsdataene til foreldrene og de andre fem ungene i ulike kombinasjoner er det mulig å finne familien igjen i USA, selv uten å kjenne det nye etternavnet Wester. Det var faktisk på denne måten jeg i sin tid lokaliserte dem, og deretter klarte å finne mor og barn registret som utvandret i norske kilder. Verre kan det være med enslige emigranter, som August Johansen/Carl August Wickstrom. Her må ofte andre strategier tas i bruk.

NORSK SKIFTEMATERIALE

En kildetype vi gjør dumt i å glemme i jakten vår er norsk skiftemateriale. Om kontakten var blitt sparsom med årene ble det ofte nødvendig å gjenoppta forbindelsen når en gammel mor eller en barnløs bror i gamlandet døde. Særlig rikt flyter selvsagt opplysningene om boet gikk hele veien til skifte, da kan skriftlige fullmakter til slektninger i Norge inneholde både utvandrernes adresser og nye navneformer. I tillegg til ulike serier med skifteprotokoller og bomapper med løse vedlegg, er det imidlertid også all grunn til å sjekke anmeldte dødsfall hos lensmann eller sorenskriver. Selv om boet ikke inneholdt store verdier å fordele på arvingene kan vi allikevel være heldige og finne den ene brikken vi mangler for å fullføre puslespillet. Da den ugifte husholdersken Anne Henrikke Arnesen døde i Horten 79 år gammel i 1925 og etterlot seg «Bankbok kr. 618,– intet testamente» er det søsken og avdøde søskens barn som listes opp som arvinger i dødsfallsprotokollen for Mel-lom Jarlsberg sorenskriveri. Blant disse finner vi også broren Hans Arnesen i San Francisco, «har intet hørt fra ham på 20 år». Dette bekreftet en teori jeg lenge hadde hatt om at Hans Bernhard Arnesen endte opp nettopp i San Francisco, California.

Proklama og arveinnkallelser fra søkbare utgaver av *Norsk Kundgjørelsestidende* (senere kalt *Norsk Kunngjørelsestidende* og *Norsk Lysingsblad*) kan være en sann gullgrube og nyttig snarvei. Igjen er det Nasjonalbibliotekets nettsider som er stedet å gå. La oss si at vi leter etter en mann som i Norge het Carl August Larsen Bjerke. I *Norsk Kundgjørelsestidende* for 4. juli 1892 får vi treff. Det viser seg at en Carl August Larsen Bjerke var arving i dødsboet etter onkelen, orgelbyggerarbeider Lars Hansen i Kristiania. I den forbindelse ble avdødes fraværende arvinger, deriblant søstersønnen Carl August Larsen Bjerke, innkalt. Han var bosatt i Minneapolis, Minnesota og kalte seg Charles Burke.

AMERIKANSKE STATSBORGERSKAPSPAPIRER

Mange emigranter startet papirmøllen med å få statsborgerskap etter noen år på amerikansk jord. Tiltaket satte spor i flere kilde-serier. Etter 1906 vil vi i dette materialet kunne finne detaljert informasjon både om personens fødselsdato og -sted, innvandringstidspunkt og -sted, flyttinger under prosessens gang, ektefelle og barn, samt – ikke minst – eventuelle navneforandringer underveis. Siden opplysningene om ankomsten til Amerika måtte dokumenteres, vil vi nemlig få vite både hvilket navn en person den gang hadde benyttet og hvilket navn personen nå brukte.

Selv i de tilfellene hvor ikke de aktuelle dokumentene ligger tilgjengelig online, kan bare et register være til hjelp. Om broren til min samboers oldefar opplyses det at han i 1922 kalte seg «Oluf Gilbertsen» og bodde på adressen 2635 W. North Ave. i Chicago, Illinois. Ved emigrasjonen i 1910 var han imidlertid registrert som «Gulbrandsen». Det oppgis videre at han var født i Norge 29. april 1875, noe som stemmer med kirkebøkene for Nes på Romerike. En liten stavfeil har dog sneket seg inn i fornavnet på registerkortet. På et foto sendt til en nevø i Norge på samme tid underskrev han med navnet Olaf – ikke Oluf – og det er også som «Olaf Gulbrandsen» han er å finne på skipsmanifestet fra SS «C. F. Tietgen» som ble innlevert på Ellis Island våren 1910.

ANDRE KILDER MED EKSAKT FØDSELSDATO

Generelt er enhver søkbar kilde med eksakt fødselsdato oppgitt til stor hjelp i letingen etter forsvunne emigranter. Dette kan være registreringer gjort i forbindelse med 1. eller 2. verdenskrig, søknader om sosialforsikringsnummer og mye annet. Som i all slektsgransking er det viktig å huske på at ikke alle nødvendigvis visste når de selv var født eller brukte én og samme fødselsdag gjennom hele livet. Særlig gjelder dette for de tidlige emigrantenes del.

Dødssertifikater er i mange tilfeller en utmerket kilde til å få vite en persons eksakte fødselsdato, men ofte ikke søkbare. Ytterligere et usikkerhetsmoment som spiller inn ved bruk av nettopp denne kildetypen er at hovedpersonen selv jo er død. Hvor sikre kan vi være på at informasjonen kone, barn eller en ansatt på et sykehus ga er korrekt? En ting det er viktig å ha klart for seg er at den amerikanske selvfølgheten med faste slektsnavn spøker i kulissene når de pårørende ble spurt etter opplysninger om avdødes foreldre. Dersom norskfødte Hans P. Ericksons far i en slik kilde opplyses å være «Erick Erickson», eller en hvilken som helst annen kombinasjon hvor fornavn og etternavn er utledet av samme navn, bør det ringe et par varselbjeller. Selvsagt kan det stemme. Det finnes faktisk nordmenn som heter Erik Eriksen. Men det kan like gjerne være slik at Hans P. Ericksons far riktignok het Erik til fornavn, men at etternavnet «Erickson» i hans tilfelle er et fast amerikansk slektsnavn gitt tilbakevirkende kraft, og dannet av Eriks eget fornavn. I virkeligheten het «Erick Erickson» kanskje Erik Asgrimsen eller Olsen! For å bekrefte det må annet kildemateriale trekkes inn i undersøkelsene våre.

I tilfellet med Hans Bernhard Arnesen, som altså bodde i San Francisco, visste jeg fra norske kilder at han var født 28. mai 1857 på Røre på Borre, Horten, som sønn av Maren Madsdatter Bastø og Erik Arnesen. Kanskje ville skiftepapirene etter søsteren Henrikke i Horten ha

gitt meg opplysningene jeg higet etter for sikkert å kunne identifisere ham, for eksempel en eksakt adresse. Jeg bestemte meg imidlertid for å gå en annen vei, og bestilte dødssertifikatet til min «heteste» kandidat i San Francisco: Henry B. Arnesen, født i Norge i mai 1857 og død 9. januar 1929. At Henry hadde brukt fornavnet Hans visste jeg fra utallige folketellinger, siste gang i 1920, så akkurat den navneendringen hadde kommet svært sent i livet. Dog står han helt konsekvent som Henry i alle kilder vedrørende dødsfallet, også dødsannonser – som dessverre ikke bekrefter opphavet i Norge. Etter en stund kom svaret. Dødssertifikatet oppga at Henry B. Arnesen var født i Norge 28. mai 1857 som sønn av «Eric Arnesen» og «Mary Matsen». Det var ikke rom for tvil, både fødselsdato og navn på foreldre – i lett amerikanisert utgave – stemte. Senere skulle det vise seg at etterkommerne ikke hadde fått med seg når bestefaren døde, kanskje nettopp på grunn av overgangen til fornavnet Henry i møtet med det amerikanske samfunnet. På hjemmebane het han garantert Hans til sin døende dag.

KVINNER SOM FÅR NYTT SLEKTSNAVN I FORBINDELSE MED GIFTERMÅL

Denne varianten av navnebytte er selvsagt litt annerledes enn de andre tilfellene vi har vært innom. Når noen gifter seg nedfelles hendelsen i flere typer arkivmateriale

Postkortfoto sendt fra Olaf Gilbertsen i Chicago til nevøen «Mr. Oskar Martinsen» i 1919. Oskar arbeidet som fiskehandler og døde bare et par måneder senere. Til venstre ser vi hans julehilsen hjem. FOTO: PRIVAT

vi kan lete i. Det kan være registre over vigselfertifikater, norskamerikanske lutherske kirkebøker og mange andre kildetyper. Her får vi vite begge kontrahenters navn, og dermed også brudens nye slektsnavn som gift. Allikevel kan det iblant være vanskelig å være sikker på om det er riktig person vi har funnet. Både i slike tilfeller, og i mange tilfeller av «håpløse» mannlige navnebytter, vil amerikanske aviser kunne hjelpe oss på vei.

AMERIKANSKE «DØDSANNONSER»

De amerikanske motsvarighetene til dødsannonser – obituaries og death notices – kommer oss ofte til unnsetning i slektsgranskingen. Den første varianten likner kanskje mer på det vi i Norge ville kalt en nekrolog, i tillegg til at den rommer informasjon om begravelsetidspunkt og så videre. Den sistnevnte typen er mer kortfattet, og forekommer helst i de større byenes aviser. Felles for dem begge er at de nærmeste pårørende omtales, også med etternavn. Det er videre typisk at ikke bare ektefelle, barn og barnebarn regnes til de nærmeste pårørende, men også søsken. Svigerbarn ble derimot ofte stemoderlig behandlet i eldre tider. Et annet særtrekk er at allerede avdøde slektninger listes opp.

Vi skal se på et eksempel: Da Louise Olsen, født Mathilde Louise Øhrn og opprinnelig fra Kristiansand, døde 75 år gammel i Brooklyn, New York sommeren 1945 vet avisen *Brooklyn Eagle* å fortelle at hun var enke etter Bendix Olsen og mor til «Mrs. Martina Thorsen, Mrs. Martha Larsen, Gunda, Hilda, and Bendix Olsen» i tillegg til at flere andre slektninger nevnes summarisk. I dette tilfellet er vi heldige og finner døtrenes fornavn skrevet i klartekst. Slik er det ikke alltid. Vi kunne like gjerne ha opplevd et scenario à la «Mrs. C. Thorsen, Mrs. H. Larsen, Gunda, Hilda, and Bendix Olsen». Hvordan kan det ha seg? Initialene stemmer jo overhodet ikke! Årsaken er at gifte kvinner ofte ble titulert som «fru-sinmann», i dette tenkte tilfellet Mrs. Carl Thorsen og Mrs. Hans Larsen. Dersom mannen døde kunne de igjen bli «fru-seg-selv», nemlig Mrs. M. Thorsen og Mrs. M. Larsen. I USA kan dette fenomenet forekomme ennå i dag. Hvis Louise Olsen hadde dødd nå i 2017 ville oppstillingen imidlertid typisk ha sett slik ut i en moderne dødsannonse: «Martina (Carl) Thorsen, Martha (Hans) Larsen, Gunda, Hilda, and Bendix Olsen».

NOEN SISTE RÅD PÅ VEIEN

For å lykkes i jakten på folk som byttet navn da de kom til USA er det viktig å favne vidt i slektsgranskingen vår. Finner vi ikke personen vi leter etter må vi kanskje følge opp livene til en bror, ugift tante eller inngiftet svoger. Vi er også nødt til å være sta og ha litt tålmodighet. Fant du ingen ting i dag? Forsøk igjen om et halvt år! Kanskje er den ene kilden som gir deg tråden du trenger for å nøste videre da blitt søkbar og kommet på nett. Lykke til med en garantert spennende jakt! ■■

KILDER

Sharon DeBartolo Carmack: *The Family Tree Guide To Finding Your Ellis Island Ancestors*, Cincinnati, OH 2005. Liv Marit Haakenstad: *Slektsgranskerens guide til utvandringen 1825-1930*, Bergen 2013. George G. Morgan: *How to do Everything with your Genealogy*, Emeryville, CA 2004. Megan Smolenyak2: *Hey, America, Your Roots Are Showing*, New York, NY 2012. Loretto Dennis Szucs: *They Became Americans*, Salt Lake City, UT 1997. Ivar Utne: *Hva er et navn?* Oslo 2011.

Nasjonalitetsmatrিকler

– kilde til nordmenn i utlendighet og i utfart

For å finne biografiske opplysninger om norske forfedre i utlandet er nasjonalmatriklene et godt sted å lete.

■ MORTEN THORVALDSEN

No.	Anmeldelses datoen. (Date of application)	Vedkommendes fulde navn. (Full name)	Billing- (Occupation)	Fødselsaar og -dag (Year and date of birth)	Fødselst. (Place of birth)	Nær forest vedkommende Norge? (If there did the applicant have Norway?)
		①▲	②▲	③▲		
1 N	27/9. 87	Gjonne Lovis-Lundgren	Konkordant	30. Nov. 1857	Havanger	19/9. 1906
6▶	15-6-87	Cornelia R. Møller, f. Gjønne	husker	9-10-61	Lillemor	Mars 1901
	" "	Sigrid Mathena Lundgren	datter	20-7-61	" " "	" "
	" "	Barbra	" "	14-9-62	" "	" "
	" "	Rasmus	" "	26-6-65	" "	" "
					④▲	⑤▼
3.	22/7. 89	Richard Olsen	Agnest	21/8. 52	L. Odalen	Aug. 92
		Jørgine Marie	søster	29/9. 57	Nesmark	" "
		Anne Helene	datter	25/4. 53	Bilbao	" "
		Oluf Indregård	sønn	13/5. 85	" "	" "
		Eva	datter	27/6. 88	" "	" "
		Jonas Helvig	sønn	21/5. 81	" "	" "
		Anton Emanuel	" "	21/2. 93	Bæverfoss	" "
		Julius	" "	23/6. 96	" "	" "
		Albert Fredrik	" "	21/2. 01	Kistemoen	" "
	13-9-103	Johnsen, Ole	småhandel og skredder	18-11-1875	Bilboe	" "
	" "	Emilie Christensen	" "	30-2-1881	" "	" "
	" "	Marie Christensen	" "	17-7-1883	" "	" "
	" "	Christiane Christensen	" "	18-5-1885	" "	" "
	" "	Christiane Christensen	" "	17-11-1890	" "	" "
4	19/10. 89	Feder Clausen	Grosserer	20/6. 1846	Kristend	" "
		Emma Sophie, f. Hjeltnes	datter	17/6. 1876	Bilbao	" "
		Edvard Hilario	sønn	13/5. 1885	" "	" "
		Helga	datter	24/11-1892	" "	" "
		Martha Matheny	" "	" "	" "	" "
		Eva	" "	" "	" "	" "

Ambassadene og konsulatene har alltid hatt som oppgave å bistå og hjelpe sine lands innbyggere i utlendighet, ved krig, forfølgelser, naturkatastrofer eller andre vanskeligheter. I tillegg hadde/har de som oppgave å bistå i juridiske forhold som vielser, dødsfall, sjøforklaringer og arveoppgjør, samt ved etterlysninger etter forsvunne personer.

EN NYTTIG KILDE

For å holde kontroll på de nordmennene som bodde fast i ambassaden/konsulatets dekningsområde, førte de det vi kaller nasjonalmatrিকler. Her ble en rekke biografiske opplysninger registrert, noe som gjør dette til en veldig nyttig kilde.

Disse matriklene ble innført da Norge fremdeles var i union med Sverige. Så for å finne nordmenn i utlandet for perioden 1814 til 1905, må vi lete i «Nationalitets-matriklar» eller «Förteckningar över norska och svenska borgare» i svenske «beskicknings»- og konsulatarkiv. Disse oppbevares i det svenske Riksarkivets avdeling i Marieberg.

NORSK OG SVENSK
RIKSARKIV

For perioden etter 1905 vil man finne tilsvarende protokoller i norske konsulat- og utenriksstasjonsarkiver som oppbevares på Riksarkivet i Oslo. For enkelte av utenriksstasjonene dekker de norske protokollene et godt stykke tilbake på 1800-tallet, og det er ukjent hvorfor disse da ikke er oppbevart i det svenske Riksarkivet. Det kan virke som om slike nasjonalitetsmatrikler ble ført ved norske utenriksstasjoner frem mot 1970-tallet. I våre dager har norske myndigheter erstattet dette med et nettbasert verktøy som kalles reiseregistrering.no, hvor norske borgere kan registrere sine utenlandsopphold. På denne måten vil Utenriksstjenesten kunne nå dem på oppgitt kontaktinformasjon i tilfellet landet man oppholder

DUGNADSARBEID AV SLEKT OG DATA

En del av de svenske nasjonalitetsmatriklene er skannet og ligger ute på det svenske Riksarkivets nett-tjeneste SVAR. I tillegg er databasen «Nationalitetsmatriklar» del av Faktabanken på Rötter.se, der frivillige har indeksert en rekke nasjonalitetsmatrikler fra ulike utenriksstasjoner og konsulater. Man får tilgang til Faktabanken på Rötter.se ved å være medlem av «RöttersVänner». Noen av de norske nasjonalitetsmatriklene ligger også digitalt. Slekt og Data Vestfold har skannet «Nasjonalitetsmatrikkelen for Generalkonsulatet i Bilbao 1908-1970». Denne ligger tilgjengelig for våre medlemmer på vår nettside. Slekt og Data tar sikte på å skanne flere av disse protokollene.

KILDE

«Nationalitetsmatriklar – Utenlandssvenskarnas «husförhållsängd» i «Emigrantforskning», red: Ted Rosvall og Anna-Lena Hultman (Sveriges Släktforskarförbunds Handböcker 1.) «Nationalitetsmatriklar i Faktabanken», (genealogi.se, 14.03.2014)

I attestet af, at vedkommende har foretaget Sørgen for bestand (In case of the applicant having left Norway for ever.)	Han har ved sættelse af smedelste ud- trykket bekræ- fter sig med statshøjesteret! Eller medder denne afbrudte sættelse for sættelse af denne afbrudte sættelse af denne afbrudte sættelse af	Han har tidligere og i til- følgende søgt og for bekræftelse sættelse af statshøjesteret eller statshøjesteret sig statshøjesteret? Eller medder denne afbrudte sættelse for sættelse af denne afbrudte sættelse af denne afbrudte sættelse af	Beskriv (Residence)	Anmelderens underskrift. (Signature of applicant.)	Vedhæftelse af legitimation eller legitimation, herunder sættelse af statshøjesteret eller af statshøjesteret (Proof of validity of signature or applicant's status in case of entry, if given.)	Åbemærkninger (M. a. om foretagne legitimationer, herunder sættelse af statshøjesteret eller af statshøjesteret) (Remarks concerning a. a. legitimation produced, removal of certificates and declarations.)
Ja	Nej	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet
Ja	Nej	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet
Ja	Nej	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet	Billedet

SLIK LESER DU NASJONALMATRIKLENE

Personalia:

- 1 Den utenlandsbosattes fulle navn.
- 2 Stilling.
- 3 Fødselsår og dag.
- 4 Fødested. I en del tilfeller fødested for barn født utenlands.
- 5 Når vedkommende er oppgitt som utvandret/forlot Norge.
- 6 Når personen har anmeldt seg på konsulat/utenriksstasjon for å søke matrikelattest.

Opplysninger om statsborgerforhold,
bopel og anmerkninger:

- 7 Om vedkommende har forbeholdt seg norsk statsborgerrett. Opplysninger om dødsfall.
- 8 Bopel.
- 9 Anmelders underskrift.
- 10 Varighet av utstedt matrikkelattest fra konsulat eller annen utenriksstasjon
- 11 Anmerkninger om dødsfall eller om personen har antatt annen statsborgerskap mm.

Historien om et forlis

Helt siden jeg var liten har jeg lurt på hva som skjedde med min oldefar og de andre mennene som forliste sammen med han utenfor Alaska i 1916. Det skulle mange år og mange kilder til for å få svaret.

KRISTIN ØVERAAS

Jens Aas i 1912, som kokk på brorens logging camp nær Campbell River, Vancouver Island. I forgrunnen tre av hans canadiskfødte nevøer. FOTO: PRIVAT

Tidlig på 1970-tallet spurte jeg min morfar Bjarne om han kunne fortelle om sin far – bakeren Jens Bendiksen Aas. Men nei, han hadde få minner å hente fram. Som 9-åring fikk han vite at faren hadde forlist utenfor Alaska, ombord på en kveitebåt som het Onward Ho. Dette skjedde seks år etter at Jens forlot Norge. I 1910 hadde han en bror og en søster i Vancouver-området, som ligger i British Columbia på den canadiske stillehavskysten. Da den neste søsteren også ville emigrere, dro Jens til Canada sammen med henne.

Han jobbet lenge som kokk i logging camps – midlertidige leire for tømmerhoggere som felte urskogs-tømmer med manuelt utstyr. Vi kan gjette på at matlysten var god og at kokken hadde en travel tid. Fem år senere var kone og barn fremdeles bofaste i Norge. Samtidig søkte Jens hyre på S.S. Onward Ho. Han hadde ikke vært til sjøs siden han emigrerte, sier mannskapslista. Jobben var godt betalt og passet bra for en som hadde vært bakermester i Ålesund og som også hadde erfaring fra stuertarbeid på lastebåter langs norskekysten. Mer vet vi ikke. Jens kom fra en brevskrivende familie, men ingen av hans brev hjem ble gjemt på. Da jeg stilte mitt spørsmål, var oldemor og hennes søsken borte, de eneste som kunne vite noe mer enn det morfar gjorde, bodde i Canada. Telefonsamtaler var dyrt, og ingen nevne slike tema i de årlige julebrevene. Dermed ble saken liggende.

FORSVANT 18. JANUAR 1916

Gjennom ulike kilder fant jeg senere ut at S.S. Onward Ho forsvant den 18. januar 1916. Siste observasjon var utenfor Cape Fairweather, som ligger i Alaska, rett nord for grensen til den canadiske staten British Columbia. Vinteren 1916 kom med så sterke stormer over det nordlige Stillehavet at få europeiske innvandrere kunne huske å ha sett været slik.

Sent på 1970-tallet skaffet kontakter i Rederiforbundet en Lloyds-registerutskrift til oss, med noen få, formelle data om forliset. Gjennom de følgende tiårene kom jeg med jevne mellomrom tilbake til denne historien, uten å komme noe særlig videre i søket etter formell dokumentasjon eller nye detaljer. Når fikk slektningene i Norge vite hva som hadde skjedd? Fikk de noen erstatning? Jeg skrev brev til stats- og riksarkiv, men de kunne ikke hjelpe. Heller ikke da Digitalarkivet kom på nett, fant jeg noe.

FØRSTE GJENNOMBRUDD KOM I 2010

I 2006 dro jeg til Vancouver på slektsstevne, og blant de 150 fram møtte fantes det flere historieinteresserte. De skaffet raskt litt generell informasjon om fiskeri og rederier rundt Vancouver, men først i 2010 kom et gjennombrudd, da canadierne greide å finne noen avisnotiser via ulike arkiver i Vancouver. Like etter begynte internett å gi bedre søketreff på canadiske og amerikanske aviser enn før. I en notis som ble trykket i *Vancouver Sun* våren 1916 dukket det opp steds-etternavn som Ulstein og Hessen, sammen med en rekke -sen-navn. Ingen fornavn – bare forbokstaver. Da la jeg ut en etterlysning på Slekt og Datas slektsforum for Sunnmøre. Der svarte gode hjelpere raskt med sitater fra ulike bygdebøker av typen «N.N. forliste i en vinterstorm i Alaska», og kort etter hadde vi samlet identiteten til åtte av sunnmøringene på lista. Noen av disse hadde også vært hos fotogra-

Sønnen til en av de forliste mennene, Hans Ruud, noen år etter at han og moren returnerte til Norge etter at faren gikk bort. FOTO: PRIVAT EIE

Portretter av halvparten av fiskerne og mannskapet som var ombord på Onward Ho da den forliste. FOTO: VIA DAGENS FAMILIEMEDLEMMER, HISTORIELAGS-SAMLINGER OG FYLKESFOTOARKIVET.

fen før de emigrerte, så flere portretter ble funnet i det digitale Fylkesfotoarkivet. Etter nytt tips fra canadiske avisnotiser fant en tidligere ansatt i *Sunnmørsposten* en lang artikkel i *Sunnmørspostens* arkiv, datert 25. mars 1916. Artikkelen var skrevet av den anonyme J.D. fra Prince Rupert i British Columbia, og hans navneliste var nesten lik med den i *Vancouver Sun*, men ikke helt. Det sannsynlige antallet ombord varierte fra 32 til 37, alt etter journalistenes spekulasjonsiver.

IDENTIFISERING AV ALLE

Det ble stadig mer fristende å forsøke å identifisere alle om bord, altså finne ut når og hvor personene var født, og hvem som var foreldrene. Kanskje kunne nåtidens slektninger samles om en 100-årsmarkering for forliset? En portrettsamling med alle ansiktene ville gi oss en bedre følelse for kveitebåten som arbeidsplass. Og hvilke felles interesser hadde de? Var alle emigranter av samme årgang? Det var lett å finne aktuelle emigrantkandidater i Digitalarkivet, men hvordan finner en den riktige «fisker K.Knutsen» blant alle alternativene? Aldersspennet til en som kan drive fiske er langt, og dermed var også emigrasjonsår-spennet stort. Hjemstedene var ukjente. Reiserutene fra Norge til Vancouver var uforutsigelige. Rundt 1910 begynte endatil flere å ta det -sen-navnet som far brukte som sitt etternavn, mens andre fremdeles brukte sitt patronym.

KONSULATARKIVET DUKKER OPP

I flere år hadde jeg søkt emigrasjonslistene på kryss og tvers for å finne navnelikheter, og deretter forsøkte jeg å avkrefte at den emigranten ikke var i live lengre etter året 1916. Dette måtte i så fall avkreftes både i Canada, USA og Norge. En håpløs jobb, egentlig, men jeg satt i alle fall igjen med et knippe sterke teorier. Det gjensto likevel minst ti usikre/ukjente norske da 100-årsåret satte inn. Som et siste framstøt, sendte jeg en ny henvendelse til Riksarkivet i februar 2016. Da fikk jeg overraskende napp. Det fantes et konsulararkiv som kunne gi svar. Jeg sendte også det samme spørsmålet direkte til dagens norske konsul i Vancouver, for å høre om de hadde noe liggende på bakrommet som ikke hadde blitt innlevert, men derifra fikk jeg aldri svar. På arkivportalen.no ser det ut til at disse eskene ikke ble gjort søkbare før sent i 2015, så her kan vi snakke om riktig arkivaksjon i riktig tid. Plutselig hadde jeg skriftlig og offentlig bevis for at Chris Bravak tidligere het Kristian Robertsen Brevik, at O. Olsen var to ulike personer med Olsen som patronym, at H.Rudd ikke var engelsk, men derimot en norsk Ruud osv. De canadiske avisnotisene og skribenten i *Sunnmørsposten* viste seg å ha både uriktige og riktige navn om hverandre. Antallet ombord ble til slutt 34.

Maleri av fisker Hans Ruud med familie. De bodde nær Chinatown i Vancouver. Der fantes det kunstnere som tok slike oppdrag. FOTO/EIER: SVERRE A. VALDERHAUG, SLEKTNING AV HANS' KONE OG SØNN.

ET STADIG KLARERE BILDE

En sammenstilling av gamle og nye funn ga denne beskrivelsen:

S. S. Onward Ho hadde hjemstavn i Steveston, rett sør for Vancouver. Det var et moderne skip, bygd i Hull i 1907, og det hadde gått både i Barentshavet og rundt Ildlandet før det fra 1914 tok ut på Alaskabankene. Kveitefiskeflåten i det nordlige Stillehavet var svært dominert av nordmenn på denne tiden, og så og si alle skipperne var norske. Da hyret de også helst nordmenn til både mannskap og fiskere. Noen av alle disse sjøens menn hadde skiftet statsborgerskap og var etablert som canadiere, eller kanskje like gjerne som amerikanere, rett over grensa i sør. Noen av dem hadde en naturaliseringssøknad inne til behandling, men flere var ikke en gang registrert som bosatt 'over there', siden de hadde klare planer om å reise hjem til Norge straks de hadde tjent nok penger. En del bodde derfor på hoteller, pensjonater eller hybler. Etter 1914 forpurret verdenskrigen returreisen for noen.

KONSULEN MÅTTE SPORE OPP ARVINGER

På uværs-tirsdagen i 1916 var Onward Ho på hjemvei fra bankene i nord med full last. Karer på en tilsvarende skute observerte den på lang avstand, og det ble gjenfortalt etterpå at de hadde mye is i riggen. Kort etter forsvant den av syne, og 26 nordmenn sammen med åtte mann med britisk-klingende navn ble etter uker og måneders avisspekulasjoner erklært for omkommet. Den norske konsulen i Vancouver måtte så starte jakten på arvinger etter alle nordmennene ombord. Dette var ikke enkelt for ham. Arkivet hans viser at han måtte undersøke mange løse rykter om slektninger, adresser, opprin-

nelsessted, familiel forhold etc., og ofte var disse unøyaktige eller feil, så måneder senere måtte han starte i nye spor. De fleste ombord på Onward Ho var enslige menn mellom 25 og 35, de hadde sine beste venner blant hverandre, de hadde sine offisielle papirer med seg ombord og de hadde ikke nødvendigvis registrert noen pårørende navn hos konsulen. Konsul-arkivet viser mange eksempler på identitetsspekulasjoner og forvirring.

ALLE DØDSBO FIKK UT BETALT 100 US DOLLAR HVER

På den positive siden, så hadde rederiet, B.C. Packers Association, insistert på at alle de forhyrede skulle være medlem av «The Halibut Fishermen's Union». Herifra fikk alle dødsboene utbetalt 100 US dollar hver. Ansatte i dagens arvtaker etter denne fagforeningen sier at de ikke tror at de hundre år gamle arkivmappene er bevart, så foreløpig har jeg ikke fått arkivtreff verken i USA (det var Seattle-kontoret som hadde denne saken) eller i British Columbia på dette. Dermed er fremdeles halvparten av de britiske kollegene ombord anonyme. Å finne Onward Ho-fiskeren «Dan Brown» på et internett-søk av i dag, er ikke særlig sannsynlig. Derimot får du mange uvesentlige treff. Men dersom samme Brown var ungkar, fins det kanskje noe om ham i britiske konsularkiver. Newfoundland ble ikke canadisk før i 1949, og var i 1916 en selvstendig del av det britiske samveldet.

Det norske generalkonsulatet i Canada lå i Montreal, og informasjonsveien til arvinger i Norge gikk fra konsul Stahlschmidt i Vancouver (en tysk canadier) til generalkonsulen i Montreal (en nordmann), og derifra via Utenriksdepartementet i Oslo til lokale lensmenn eller politimestre i fiskernes og sjømennenes hjemkommuner. Det er arkivert noen papirer som viser at utenriksdepartementet håndterte sjømenn og fiskere via ulike

avdelinger, så i noen tilfeller ble Onward Ho-arvesakene forsinket fordi saken måtte flyttes til andre UD-saksbehandlere enn opprinnelig tildelt.

FANT MANNEN BAK «KORRESPONDENTBREVET»

Som nevnt trykket *Sunnmørsposten* et brev signert J.D. – skrevet på norsk, der forliset er omtalt. I et lyst øyeblikk søkte jeg igjennom nettversjonen av «British Columbia City Directories 1860–1955», i delmengden «Northern British Columbia», hvor Prince Rupert ligger. Der bodde tross alt ikke så mange personer på D i Prince Rupert i 1916, selv om det var en stor og viktig by. Mot slutten av bokstaven D dukket det opp en soleklar favoritt til signaturen: «Dybhavn, John». Åpenbart en nordmann. Og når Digitalarkivet så kunne fortelle at en med hans navn var født i Langevåg, hadde bodd i Ålesund og emigrerte i 1907, var det lite tvil om at han var mannen bak «korrespondentbrevet». Samme mann ble etter hvert norsk visekonsul i Prince Rupert, men i 1916 var han ikke kommet så langt. Likevel ser vi at Vancouver-konsulen korresponderer ivrig med ham for å få ordnet opp i arvesakene etter Onward Ho-forliset, og J.D. er godt informert om enkelte av fiskerne, og kan hjelpe konsulen med adresser til slektninger i Canada, hva hjemstedet deres var, at noen av dem eide en liten båt i lag og at noen hadde særegne framtidsplaner. I Onward Hos tilfelle er det ren flaks at en slik ressursperson var bosatt på rett sted til rett tid. Det gjør arkivmappene mye mer innholdsrike enn de ellers ville vært.

HJELP FRA SLEKT OG DATA

I lang tid etter Riksarkivets mappefunn forble kapteinen selv en utfordring. Han sto i konsulens generelle mappe

Forstørret fotografi av Onward Ho, antakelig tatt sommeren 1915, siden personene har lette klær. EIER: SVERRE A. VALDERHAUG. AVFOTOGRAFERING: STAAL WATTØ, SUNNMØRSPOSTEN.

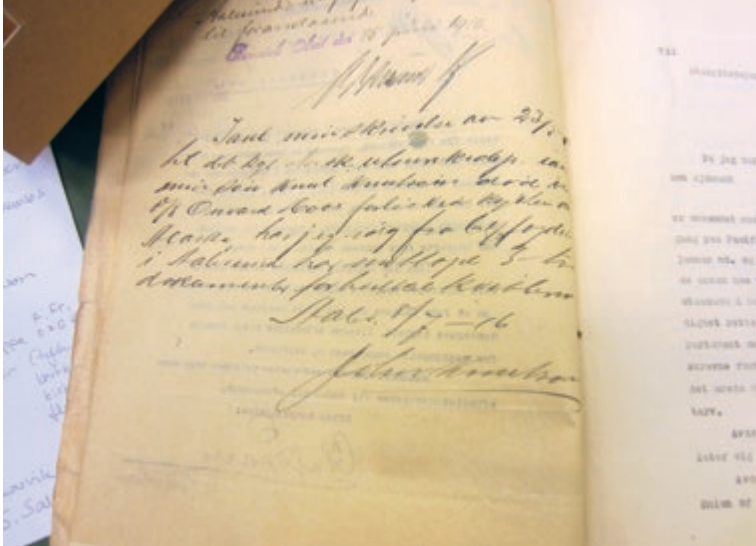
som «Fred. Fredricksen», med en søster Marie i Oslo. Åpenbart en utflyttet nordmann. Her brukte jeg også Slekt og Data-etterlysninger for å finne kandidater. Til slutt viste det seg at han slett ikke het Fred, men Haakon, og da falt brikkene på plass. Antakelig brukte han Fred, som kallenavn på jobb, slik at selv konsulen tok feil i den saken. UD brukte dessuten lite tid på ham, siden han var gift i Canada.

Forrige nummer av *Slekt og Data* ga gode tips om ulike norske sjømannsregistre. Dette er kilder jeg ikke har brukt hittil, men som helt klart må undersøkes. Haakon Fredriksens vei fra Oslo til Steveston er ukjent for meg, men kan kanskje finnes der.

Harry Hansen fra Son/Oslo var også en nøtt som flere Slekt og Data-hjelpere måtte bidra til å avsløre. Hans kone og flere av deres barn emigrerte under etternavnet Gulbrandsen. Det viste seg at Harry var døpt Hans Gulbrandsen og var sønn av Gulbrand Hansen. I Canada ble han da til Harry Hansen. Fremdeles er det ukjent hvilken reiserute familien valgte. De er tydelig registrert inn til Canada, men jeg finner ikke at de dro ut av Norge. Om dette betyr at vi har ufullstendige emigrasjonslister, eller om de dro via Sverige eller Danmark, er uvisst.

MAPPENE FORTELLER OM MANGE SKJEBNER

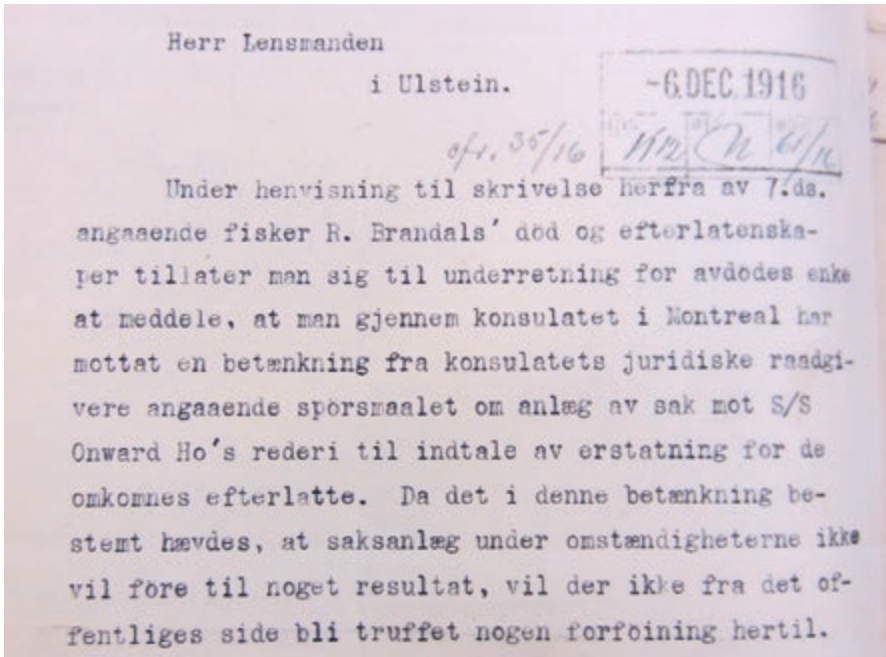
Innholdet i Riksarkivets esker er enkelt sagt mapper med booppgjøret til hver nordmenn som døde i Canada, der en eller flere arvinger bodde i Norge. Mappene kan inneholde bankutskrifter, tomteskjøter, brev fra far i Norge som skriver og sier hvor trist det var å motta dødsmeldingen,

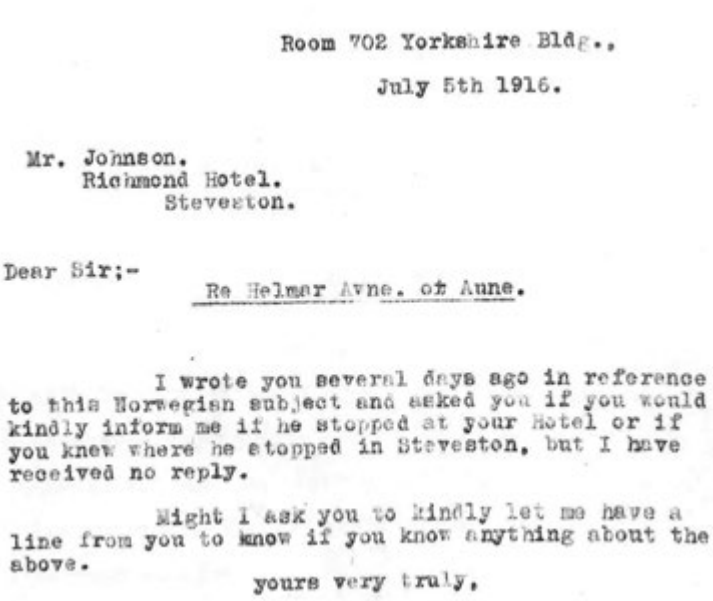
Dokumentaksept fra en far i Norge.
FOTO: K. ØVERAAS. ORIGINAL I RIKSARKIVET.

signerte mottakskvitteringer for erstatningsutbetalinger, korrespondanse med hybelvertskap for å prøve å finne ut om den døde hadde bankkonti osv. Arkivmappene viser mangslungne skjebner, og forteller om både norske forhold og canadiske forhold. Her er noen flere eksempler:

- ➔ Vancouver-slektningene til kokken Jens var sentrale aktører i arveoppgjøret. Dagens etterkommere har aldri hørt noe om dette.
- ➔ En far skriver: «...jeg vil være meget taknemmelig for Departementets Bistand til gjennom vedkommende norske Konsul at faa innfordret hvad som maatte være at erholde ...Jeg maa dog bemerke at jeg er en fattig Mand, som ikke ønsker og ikke kan taale at blive paadraget nogen Udgift, som ikke kan dækkes af det som med Sikkerhed kan paaregnes Indfordret af Afdødes Tilgodehavende».
- ➔ En lensmann skriver at erstatningen bør sendes raskt, siden «...konen har skadet hånden og kan ikke arbeide og må få fattigpenger så lenge».

Brev med juridiske råd til norske arvinger, sendt fra Utenriksdepartementet.
FOTO: K. ØVERAAS. ORIGINAL I RIKSARKIVET.

Vancouverkonsulens søk etter personinformasjon hos lokale kilder. FOTO: K. ØVERAAS. ORIGINAL I RIKSARKIVET.

- ➔ En av enkene avvikler sitt hjem i Vancouver, tar med seg sitt spedbarn og returnerer til Norge. Uten ekte-mann så hun ingen framtid i sitt nye hjemland.
- ➔ Eiendelene etter flere av de omkomne ble samlet i en felles skipskiste og sendt til Ålesund. Mottakerne ventet deretter ett år på at den skulle komme fram, tross en rekke skriftlige purringer.
- ➔ En i mannskapet hadde en hybelvertinne som så på ham som sin sønn. I arkivet fins brevet hun skrev til familien hans i Norge, hvor hun forteller om hans flotte oppførsel gjennom de senere årene.
- ➔ Noen arvinger hørte noen si at en prest som sto for et deloppgjør kanskje ikke var til å stole på. Konsulen spurte presten om dette, og han bedyrer at han hadde gitt denne nordmannen gratis losji over lengre tid og at problemet var sjømannen selv, som ikke kunne håndtere penger.
- ➔ Flere av fiskerne hadde kjøpt tomter, og konsulen jobbet i årevis med å prøve å selge disse. Arkivet inneholder også årlige skattесedler rundt disse eiendommene.
- ➔ Noen av enkene saksøkte rederiet, og arkivet har eksempler på hvilke argumenter de brukte og hvordan en jurist vurderte deres vinnerejanser i canadisk rett. Konklusjonen var at de burde stoppe saken.
- ➔ En søster av en fisker skriver: «jeg visste ikke han var her omkring». «Send meg penger straks».
- ➔ Ole Hessen mistet to sønner i dette forliset. Han var bosatt i Prince Rupert og hadde blitt spurt om å være med på denne turen, men hadde latt være.

INFORMASJON SOM KOMMER MANGE TIL GODE

Hvorfor forsker jeg på hele mannskapet og på hvem som er deres slektninger i dag? Er det ikke nok å vite at oldefar dro, jobbet og forsvant? En motivasjon er at den historien har knytninger til så mange generelle tema – norsk emigrasjon, canadisk immigrasjon, amerikansk fiskeforskning, værfenomener, skipskonstruksjon, arkivteknikk, samfunnsutvikling, bruk av dagens sosiale me-

KILDER

Hittil har jeg i hovedsak brukt disse kildene:

- ➔ Riksarkivet (UD-arkivene. Arkivet Riksarkivets mapper fra Utenriksdepartementet, arkiv S-2259 UD, serie Do.)
- ➔ Slekt og Data (etterlysninger pr. distrikt, gravstedsinfo)
- ➔ Nb.no (for søk etter personnavn og for hendelsessøk i bøker og aviser)
- ➔ Digitalarkivet (emigrasjon, familiesøk, adresseregistre)
- ➔ «BC archives» (for å finne etterslekt av emigranternes familie)
- ➔ «British Columbia City Directories 1860–1955» (Finne adresser og familiemedlemmer. Her kan du søke på navn, men også på adresse.)
- ➔ Google maps – for å se hvordan husene og tomtene til mannskapet ser ut i dag.
- ➔ Hull Maritime Museum (for å finne mer om skipets historie, fotografier og malerier)
- ➔ Genealogiske grupper på Facebook, f.eks. for Newfoundland, Isle of Man osv.
- ➔ Slektsstrær på Ancestry.com, geni.com osv. for å finne eventuelle nålevende slektninger
- ➔ Google søk (stadig noe nytt!)
- ➔ For alle som ønsker å søke etter personer som har bodd i British Columbia, anbefales det å søke etter «British Columbia Online Genealogy Records», som gir mange nyttige lenker.

dier til å skape fellesskap hundre år etter, for å nevne noen. Det er også mer givende å bruke tid på et stort tema hvis resultatene kan komme mange til gode, både innenlands og utenlands.

Innen utløpet av 2016 rakk vi å finne korrekte navn på alle de 34 ombord, få kontakt med nåtidsslektninger av 12, skaffe fotografier av 15, identifisere alle de 12 enkene og finne navnene på de 25 etterlatte barna. Gjennom tre artikler har lokale eksperter i historielag i Agder, på Sunnmøre og på Fosen sett nærmere på bakgrunnen til åtte av karene som forsvant. I noen av tilfellene viser det seg at Onward Ho-fiskeren bare en av flere søsken som forliste fra samme familie. Vinterstormene rundt 1916 tok hardt i norske farvann også.

ARBEIDET GÅR VIDERE

Det tar tid å forske på familiebakgrunnen til 26 norske menn fra så vidt forskjellige strøk av landet som Østfold, Oslo, Agder, Nordvestlandet, Namdalen og Vesterålen. Metoder som virker bra for noen landsdeler gir ikke alltid resultater andre steder. Når en så legger på åtte canadiere som har opprinnelse fra Vancouver, Newfoundland, Nova Scotia, Isle of Man og England, blir det ikke enklere. «E. Hansen Edmundsen fra Danmark» er fremdeles ukjent, men her har jeg fått hjelp på en dansk genealogisk gruppe på Facebook, så vi har en teori. Det fins fremdeles mange uleste kilder, så historien om karene rundt middagsbordet på Onward Ho blir ikke ferdigstilt med det første. Arbeidet går videre. ■■

■ HAR DU TIPS I SAKEN? KONTAKT KRIOVERAAS@LIVE.NO

Slik søker du etter emigranter på Ancestry og Ellis Island

Skal vi finne en utvandrer kan det være lurt å lete i amerikanske kilder. Else Edvinsen Granum viser deg hvordan du går frem for å finne dem i to ulike baser.

❶▶ Vi bruker informasjonen vi har funnet for å finne henne inne på Ancestry. For å få opp kolonnen for å fylle inn Ankomstdato må vi trykke på «Mer» helt til høyre.

❶▼ Vi finner passasjerlisten for SS/Montebello og ser at hun reiste via Liverpool og Queenstown. I Liverpool gikk hun om bord i S/S Gallia for videre reise til New York.

Om du trykker på kameraikonet til venstre får du opp bilde av båten. Trykker du på forstørrelsesglasset til høyre får du opp skipslisten.

För- & andranamn Serine **Efternamn** Olsen

✓ Exakt ✓ Exakt

Ort där din släkting kan ha bott Församling, Län, Land **Födelseår**

SÖK Visa färre alternativ Matcha alla termer exakt

Lägg till händelse: Födelse Vigsel Avled Bostadsort Alla händelser Mer ▼

Ankomst Årtal Plats

1891 USA

☐ Exakt +/-... ☐ Exakt vid land

All New York, Passenger Lists, 1820-1957 results for Serine Olsen

Search Filters Broad Exact

Serine Olsen

ARRIVAL: 1891

Edit Search New Search UPDATE

All Categories

> Immigration & Travel

> Passenger Lists

Results 1-50 of 63,547

To get better results, add more information such as Birth Info, Death Info or Location—even a guess will help. [Edit your search](#) or [learn more](#).

View Record	Name	Arrival Date	Birth Year	Port of Departure	Ethnicity/Nationality	Ship Name	View Ship Image	View Passenger List
View Record	Serine Olsen	11 Sep 1891	abt 1866	Liverpool, England and Queenstown, Ireland	Norwegian	Gallia		

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2 Thea Hansson	12					Ell.		
3 Marie Knutsen	25					Ell.		
4 Mathias Thue	32					Ell.		
5 Hilda Schintoff	20					Ell.		
6 Ellen Rice	32					Ell.		
7 Anna Berglund	34					Ell.		
8 Anna Pettersen	21					Ell.		
9 Berne Olsen	25					Ell.		
10 Kari Jansen	20					Ell.		
11 Martin Andersen	26					Ell.		
12 Hilda Olsen	23					Ell.		
13 Carlisle Die	25					Ell.		

- De ulike kolonnene betyr følgende:
- 1 Navn
 - 2 Alder
 - 3 Kjønn
 - 4 Yrke
 - 5 Hjemland
 - 6 Plassering ombord
 - 7 Bestemmelsessted
 - 8 Antall bagasje
 - 9 Avreisested

❸▶ Vi trykker oss inn på skipslisten.

❺ Gjennom utvandringsbølgene ankom emigrantene til ulike ankomststasjoner. Den ankomststasjonen det er enklest å finne informasjon fra er Ellis Island. Der er passasjerlistene digitalisert og søkbare.

For å finne denne informasjonen må du gå inn på Ellis Island Foundations sider. Vi prøver å søke etter emigranten Beret Skramstad her.

PASSENGER SEARCH

Explore our vast database of 51 million+ passenger records...

Need more information? Click here.

Beret Skramstad

Narrow your Search Wizard One page form

Contains Exact Matches Close Matches Sounds Like Alternate Spellings Last Name as First

❻▼ Vi finner da Beret, som utvandret i 1903.

PASSENGER SEARCH

Need more information? Click here.

Beret Skramstad

Narrow your Search Wizard One page form Clear

Search Results

Save this search

Sorting options Last Name Ascending

Select view

Place mouse over the i in order to view additional information for the record.

NAME	ARRIVED	LAST PLACE OF RESIDENCE / BIRTH PLACE	SHIP NAME	ACTION
Skramstad, Bereth Olsen	1903	N/A	Celtic	

▶ Her ser vi at hun brukte navnet Bereth Olsen Skramstad og ankom Ellis Island i 1903 med skipet Celtic.

▶ For å komme videre må man registrere seg. Dette er gratis, men du vil bli spurt om du vil donere penger til stiftelsen. Om vi trykker oss inn på skipslisten finner vi Bereth som passasjer 23.

Hun står oppført som hushjelp, er 25 år, ugift og hadde sitt siste bosted på Gjøvik. Hun har også oppgitt at hun skal til sin bror Martin Olsen Skramstad i Nord-Dakota.

VIL DU FINNE FLERE EMIGRANTER?

På siden norwayheritage.com kan man også finne emigranter. Her er også seilingslister for båtene og liste over agenter og rederier.

Haugianernes utvandring til USA

Mange av de første emigrantene, reiste for å få større religionsfrihet. I denne artikkelen skal vi se nærmere på haugianernes utvandring til USA.

■ TOM KJETIL MURBERG ■ Haugeinstituttet

I Norge var det lenge vanskelig å tilhøre et annet tros-samfunn. Konventikkelplakaten av 1741 stengte for full frihet til samlinger og oppbyggelser av religiøse grupper, og de som trosset denne ble forfulgt av myndighetene.

To grupper som fikk kjenne dette presset var kvekerne og haugianerne. Disse skulle også bli de første som emigrerte til USA da båten «Restauration» la ut fra kai i Stavanger i 1825.

Selv om de to samfunnene delte mye, var de også ulike på mange måter. I motsetning til haugianerne hadde kvekerne ikke noen pretestand, ingen trosbekjennelse og ingen sakramenter. I tillegg nektet de å avlegge ed og utføre militærtjeneste. Finn Wiig Sjørnsen, som har skrevet mye om haugianerne, er av den oppfatning at Hauge og hans venner avviste konsekvent alle beskyldninger om separatisme. De var gode lutheranere og statskirkefolk, de var ikke tilhengere av radikale løsninger, de drømte ikke om noe nytt Kanaan i denne verden eller utenfor fedrelandet. Bortsett fra det ene tilfelle der Hauge ble fengslet, hvor han så tilbød seg å rømme landet, finner vi ikke et eneste eksempel i kildene på at haugianerne utvandret eller planla utvandring for å oppnå trosfrihet. Eller for å unngå forfølgelse, enda forfølgelsene fortsatte sporadisk helt frem til 1842 da konventikkelplakaten omsider ble opphevet.

De første årene var Hans Nielsen Hauge i dialog med kvekerne, men etter hvert utviklet det seg mer og mer uenighet, og det ble heller ikke noen felles koloni når stadig flere kvekere og haugianere utvandret til USA.

HVORFOR DRO DE?

Professor og emigrasjonshistoriker Ingrid Semmingsen mener at man ikke kan se bort ifra at ekspedisjonen i 1825

var sterkt religiøst preget. Alle samtidige beretninger er enige om at det først og fremst var religiøs frihet utvandrerne prøvde å finne i USA. Man ser også lignende tendenser i andre land, blant annet hos Rapier-menigheten fra Wurtemberg i Tyskland. Mennesker under press søker så radikale løsninger på sine problemer at de bryter opp for å søke et nytt Kanaan i ukjent land. I følge Finn Wiig Sjørnsen er denne hypotesen fra Semmingsen heller tvilsom når det gjelder haugianerne. Visstnok kan haugianerne like fullt bli betegnet som separatister siden de brøt med konventikkelplakaten og dannet sine egne vennsamfunn.

HVOR BOSATTE DE SEG?

Mesteparten av den lille første emigrantgruppen som ankom New York i oktober 1825 slo seg ned rundt Lake Ontario i staten New York. Området hvor de slo seg ned ble senere slått sammen med Kendall township og blir vanligvis referert som «The Kendall settlement».

Selv om denne gruppen hadde det forholdsvis greit, flyttet en del av dem i 1834 til Fox River i Valley i Illinois. De økte i antall i 1836 da en ny gruppe emigranter kom fra Norge, den første gruppen som hadde forlatt landet siden 1825.

HVOR BOSATTE DE SEG ETTER HVERT?

Fox River, Muskego, Jefferson Prairie, Rock Prairie og Koshkonong – her hadde nordmennene slått rot alt i 1840. Selv i 1850-årene var det et stadig tilslag av nykommere til de gamle settlementene i Illinois og Wisconsin, og antallet av nordmenn fortsatte å vokse i de fleste av dem.

Hovedtråkkene bar vest og nord, men USA er enormt, og innvandringen gikk ikke bare over New York, men også gjennom døren i sør. De fleste skipene tok de vanlige nord-rutene, men noen begav seg til New Orleans og vestkysten – og mange opplevde dampbåt-reiser på Mississippi. Texas lå unna landeveien, men det var nordmenn der så tidlig som i 1845. Det kom aldri mange norske til Texas. De fulgte heller vannveier og fotstier til Midtvesten, de store slettene og landet bortenfor. Wisconsin, Iowa, Illinois, Minnesota, Sør- og Nord-Dakota.

Lykken var målet og med tiden nådde de det, men

glatt gikk det ikke, for de begynte tomhendte. Og det tok tid å slite seg opp. Da utvandringen skjøt fart 10 år senere, drog mange førstekolonister videre til Illinois og Midtvesten. Den vesle Kendall-kolonien ved Ontario-sjøen 35 miles nordvest for Rochester ble aldri stort mer enn et springbrett.

HVOR MANGE HAUGIANERE DRO?

Det kan være vanskelig å få tallfestet nøyaktig hvor mange haugianere som drog over til USA da det ikke ble ført noen medlemslister. Finn Wiig Sjørnsen skriver følgende: «Når det gjelder medlemstallet, var haugianersynodene (kirkesamfunn) gjennom alle år den minste av de tre hovedretningene innen Hauge-rørsla i USA. På grunn av den løse organisasjonsformen er det vanskelig å beregne medlemstall, særlig for Eielsen-synoden. Omkring 1870 kan synodens medlemstall forsiktig anslås til 6800 eller bortimot 7 prosent av det samlede medlems-tall i de norskamerikanske kirkene på den tiden. Men da haugianerne praktiserte det alminnelige, misjonerende prestedømme, er nok retningens kontaktflate og innflytelse større enn medlemstallet forteller».

HVORDAN BLE DET RELIGIØSE LIVET TIL HAUGIANERNE ETTER UTVANDRINGEN?

Da haugianerne emigrerte til USA tok de naturligvis skikken med religiøse samlinger med seg. Det var en del av deres liv. Men her var det ingen formell kirkeorganisasjon med utnevnt lederskap som haugianerne kunne fungere innenfor, for de norske prestene motsatte seg utvandringen og fulgte ikke sine kirkegjengere over Atlanteren.

Den amerikanske staten garanterte religionsfriheten, men drev ingen kirke. Alle kirkesamfunn var «frikirker». I den norske kolonien førte friheten for det første til stor strid om kirkelige lære- og ordningsspørsmål og dermed til dannelsen av en lang rekke kirkesamfunn. For det andre førte forholdene til at folk og kirke ikke lenger var identiske størrelser. Om dette skriver Finn Wiig Sjørnsen blant annet: «Det kirkelivet som sprang ut av den norske statskirkeligheten var en høyest heterogen størrelse og ble det mer og mer utover i 1880-årene. Kirkeutviklingen avspeilet den opprivende og smertefulle prosess som settes i gang når mennesker bryter opp fra det miljø som de er født inn i og søker fotfeste i et helt annet med nye seder, skikker og lover».

Wiig Sjørnsen fortsetter: «Kirketilhørigheten forutsatte medlemskap, det vil si at folk meldte seg inn i et kirkesamfunn. Det var slik frem til rundt 1860 at de fleste norske var tilknyttet et norskamerikansk kirkesamfunn. Men da masseutvandringen kom i gang i 1860-årene, maktet ikke lenger kirkene å henge med. Mange fulgte

Det eneste kjente portrettet av Hans Nielsen Hauge, malt i København av ukjent kunstner ca. 1800. FOTO: WIKIMEDIA

strømmen fra bygd til by, og mange forsvant i byene. De norskamerikanske kirkelederne klaget høylytt over denne etter deres mening sorgelige utvikling, de kalte den for tidsånden».

I perioden frem til 1890, også kalt for stridsperioden, var nordmennene med på å starte i alt elleve lutherske synoder eller kirkesamfunn i USA, pluss noen mindre samfunn som ikke fikk noen betydning for utviklingen. De fleste synodene var norske, men noen var til tider av blandet nasjonalitet – norsk – dansk – svensk – finsk – islandsk – tysk – engelsk. I de fleste synodene var haugianere involvert.

HVORDAN LEVER ARVEN ETTER HAUGIANERNE SOM UTVANDRET VIDERE I USA I DAG?

Historieprofessor Nils Olav Østrem ved Universitetet i Stavanger, som i mars 2015 fikk utgitt boken «Den store utferd fra Skjold og Vats i Rogaland til USA frem til 1914» svarer slik på spørsmålet stilt ovenfor: «Jon Gjerde skreiv om korleis det religiøse og kulturelle «sentimentet» i USA/Midtvesten passa godt med den norske religiøse kulturen. Slik sett fann vel haugianismen amerikansk jord som den kunne veksa vidare i. Korleis haugiansk arv lever vidare i USA i dag, er sjølvsagt vanskeleg å seia noko eksakt om. Men gründerhaldninga til haugianarane møtte og samsvarte vel også godt med den amerikanske self made man – myten eller forestillinga. Kanskje kan den sida av den haugianske tradisjonen seiast å leva vidare i USA, om enn temmeleg omplanta i og til det norskamerikanske samfunnet».

KILDER

1. Sjørnsen, Wiig Finn Haugianismen i USA 1796–ca. 1850. s. 15. Norsk Lærakademi Friskoleprosjekt rapport nr. 6. NLA Forlaget. Bergen. 1997.
2. Semmingsen, Ingrid Professor Veien mot Vest. s. 18. H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) Oslo. 1941.
3. Sjørnsen, Wiig Finn Haugianismen i USA 1796 – ca. 1850. s. 15. Norsk Lærakademi Friskoleprosjekt rapport nr. 6. NLA Forlaget. Bergen. 1997.
4. Blegen, Theodore C. USA. s. 7–8. H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) Oslo. 1958.
5. Blegen, Theodore C. USA. s. 10–11. H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) Oslo. 1958.
6. Sjørnsen, Wiig Finn Haugianismen i USA 1796 – ca. 1850. s. 44–45. Norsk Lærakademi Friskoleprosjekt rapport nr. 6. NLA Forlaget. Bergen. 1997.
7. Sjørnsen, Wiig Finn Haugianismen i USA 1796 – ca. 1850. s. 34–35–36. Norsk Lærakademi Friskoleprosjekt rapport nr. 6. NLA Forlaget. Bergen. 1997.
8. Nils Olav Østrem

Bilder fra det nye livet

Det du ikke kunne love i tekst, kunne være lettere å si gjennom bilder. Som å vise hvilket flott landskap som ventet om man emigrerte. Her ser vi Andrew (Andreas) Larsen Dahl, farmer i åkerlandskap i Wisconsin på 1870-tallet.

Visste du at bildene som ofte fulgte med amerikabrevene kan fortelle oss mye om emigrantene i slekta vår?

■ IDA BERGITTE ANDERSEN HUNDVEBAKKE

«Her staar alt vel til, vi har foet et meget godt aar, i sær paa hvede. Vi fik 1875 bu. hvede og 800 bu. havre prisen paa hveden har været god, vi har faaet 85 cents per bu. til 88 c. Vi har en mængde kreaturer, det er saa meget snak om at kreaturene ikke lønner sig, her i landet, men for os har de lønnet sig godt i aar har vi solgt 16 stykker for 3,19 Doll og saa mælkede vi 17 kuer i sommer og solgte smør for omtrent 250 Doll. og saa har vi igjen 65 stykker. Det er meget arbeide med saa mange kreaturer, vi har ikke mere end en tjeneste gut, ingen pige saa de ser det bliver travelt».

Dette skriver emigranten Randi Hande hjem til Norge 4. november 1890. Brevet ligger i Nasjonalbibliotekets samling av amerikabrev.

EN BESTEFAR PÅ PRÆRIEN

Disse brevene er en godt brukt kilde for mange, men visste du at bildene som ofte fulgte med dem også kan fortelle oss mye om emigrantene i slekta vår?

Sigrid Lien, professor i kunsthistorie ved Universitetet i Bergen, har forsket mye på amerikabildenes budskap og har blant annet utgitt boken *Lengselsens bilder* om temaet. For tiden er denne også under oversettelse til engelsk i regi av University of Minnesota Press.

– Det var bestefaren min som først vekket interessen min for denne delen av historien. Han var en sånn koselig gammel bestefar med pipetobakk og kamferdrops i skuffen. Og så fortalte han noen ganger om den gangen han hadde vært i USA som ung mann. Jeg så ham for meg som cowboy på prærien, men han var vel egentlig sauegjeter i Montana, slik som så mange andre fra Sunnhordland- og Rogalanddistriktene. Han fortalte blant annet om klapperslangene han hadde drept, og om at han en gang så en svenske fryse av seg ørene under en ekstra streng vinter. Etter hvert ble dette en litt fjern historie for meg. Men så døde bestemor, og en dag kom et fotografi av bestefar til hest i Montana i posten fra en slektning. Da ble historien levende igjen, og med den

også minnene fra barndommen om norskamerikanere på besøk. Jeg kan for eksempel huske da en av bestemors emigrerte søstre kom på besøk. Hun hadde blått hår og løp rundt på gårdstunet i joggedrakt, sier hun.

BILDER HAR HATT LAVERE STATUS I HISTORIEFORSKNINGEN

I mellomtiden hadde Lien rukket å bli kunsthistoriker, og etter et møte med en brevforsker som arbeidet med amerikabrev, kom hun til å tenke tilbake på bildet av bestefaren på prærien. Trolig var det også mange andre familier som ikke bare hadde bevart brev, men også amerikafotografier. Mange hadde forsket på brev, men ingen hadde interessert seg for dette spennende visuelle materialet. Med midler fra Norges forskningsråd startet hun et forskningsprosjekt omkring fotografiet i historien om den norske amerikautvandringen. Lien begynte å samle inn bilder og forskningen førte henne både til USA og Norge. Etter hvert snevret fokuset seg inn på et par steder som hadde hatt stor utvandring: Setesdalen og Jæren. Her kom hun i kontakt både med museer, arkiver og privatpersoner som bidro med verdifull hjelp og spennende forskningsmateriale.

Lien sier at fotografiet som kildemateriale generelt har hatt lav status i historieforskningen. Det har i hovedsak vært brukt som illustrasjoner, noe man har hvilt øynene på, og er slik ikke blitt vurdert på egne premisser. For bildene har i seg selv vært med på å skape historie. Kanskje bidro nettopp fotografier sendt fra slektninger i USA til at mange tok bestemmelsen om selv å kjøpe en amerikabillett. Fotografiets historie og norsk emigrasjonshistorie går på mange måter hånd i hånd. Bare rundt et tiår etter at den første emigrantbåten dro ut fra Stavanger i 1825, ble nyheten om oppfinnelsen av fotografiet gjort kjent i Paris. Amerikafeberen og fotofeberen herjet derfor samtidig, og man kan derfor følge ut-

viklingen av både fotografiene og emigrantsamfunnene gjennom å se på disse bildene.

– Vi vet at noen familier hadde med seg daguerreotypier i bagasjen. Dette var forgjengeren til fotografiet, de var kostbare å produsere, og stort sett bare for familier fra høyere sosiale lag. Men så tar det av på 1860- og -70-tallet. Etter hvert er det bare de aller fattigste som ikke har råd til å få tatt sitt portrett. Folk begynte tidlig å samle vitikkortfotografier i album – og utveksle fotografier med andre. Brev og bilder fulgte hverandre også i korrespondansen mellom norske utvandrere og deres slekt og venner hjemme i Norge, sier Lien, og legger til at privatpersoner begynner å eie egne kameraer på 1920–30-tallet.

I brevene som følger bildene står det ofte spesifisert hvordan de skulle håndteres. Amerikabrev ble gjerne sirkulert i bygda og familiene, så avsenderen kunne gjerne skrive at bildene bare skulle ses av noen utvalgte personer og ikke følge med i distribusjonsrundene.

VISTE FRAM UTVIKLINGEN I DET NYE LIVET GJENNOM BILDER

Gjennom forskningen sin så Lien at bildene hadde ulike funksjoner.

– Norskamerikanere kunne ofte be om bilder av steder og folk de hadde forlatt. Mens noen brevskrivere for eksempel ønsket seg et foto av innseilingen til Lillesand, ønsket andre seg et bilde av kjente landemerker, som Fløyfjellet i Bergen. Selv sendte norskamerikanerne gjerne fotografier av familien sin foran sine hjem og eiendommer. De var også opptatt av å markere viktige begivenheter i livet som fødsler, forlovelser, bryllup og dødsfall fotografisk. På et fotografi tatt av den norsk-amerikanske fotograf Martin Morrison (eller Mauritzen som han het før han emigrerte), ser vi for eksempel gullbryllupsfeiringen til det norskamerikanske ekteparet John og Berte Charlson. Her sitter alle med blikket rettet mot fotografen, og det er

Gullbryllupsfeiring hos John og Berthe Charlson, Ames, Iowa. FOTOGRAFERT AV MARTIN MORRISON I 1887.

Farmen til Olav K. Kvasaker i Nord-Dakota. Dette er et typisk skrytebilde, en type bilder mange emigranter sendte hjem.
FOTO: MARTINSON & BORGÉN.

nesten som at man ønsker at familien hjemme skal føle at de tar del i feiringen, sier hun.

En annen funksjon bildene hadde, var å berolige de hjemme og fortelle at livsvalget de tok om å reise hadde vært riktig. Mange av amerikafotografiene framstår også som typiske skrytebilder.

– Fotografiene viser gjerne hele familien pent oppstilt i sine beste klær foran nye amerikanske hjem. Først kan det dreie seg om beskjedne jordhytter, men gradvis blir det

mer staselige bygninger. Et fellestrekk er at nybyggerne viser fram sine fineste eiendeler, enten det er porselen, bøker, fotoalbum, husdyr eller etter hvert, også den nye bilen.

KONTRASTENES BILDER

I noen tidlige amerikabrev finnes det oppfordringer til slektninger hjemme om å komme over til USA. Men mange gav seg med dette etter hvert. For ansvaret for andres livslykke kunne være en for tung bær. Men der en ikke våget å forespeile noe gjennom ord, kunne bildene vise fram mulighetene et nytt liv i USA kunne tilby.

– Det emigrantene ikke helt våget å love og si gjennom tekst, sa de kanskje isteden gjennom bildene de sendte over. De poserte for eksempel framfor bilder av tilsynelatende uendelige åkre. Hjemme hadde slektningene gjerne bare en liten potetflekk de gravde i, sier Lien.

KVINNEN PÅ PRÆRIEN

Gjennom forskningen sin har hun kommet tett på historien til mange av emigrantene på bildene hun har undersøkt.

– Jeg fant blant annet et bilde av en kvinne som leser

Dette er også et typisk skrytebilde sendt hjem av Knut Pålsson Rysstad. Han emigrerte sammen med sine brødre i 1910 og sendte dette fotografiet hjem til søsteren i Setesdal. Han poserer foran familiens nyetablerte «business», Rysstad Brothers Lunch Counter, ca. 1910–1915. FOTO: UKJENT

i en bok, foran et nybyggerskur på prærien i Nord-Dakota. Etter hvert fikk jeg kontakt med familien hennes og fikk også tilgang til brevsamlingen hun etterlot seg, brev som hun hadde skrevet i ensomhet som nybygger på prærien. Brev og informasjon fra slektningene hennes dannet en interessant kontekst for fotografiet av henne. Det viste seg at hun opprinnelig reiste etter faren sin til USA. Men da gjensynet viste seg å bli en skuffelse, skjønte hun at hun måtte klare seg selv. En måte å skaffe seg en ny start på, var nettopp å skaffe seg et stykke jord, for så å selge det etter noen år. Hun prøvde seg som eiendomsspekulant, og reiste skuret hun sitter fremfor på bildet. I brevene kommer det også frem at hun er en oppegående dame som leser feministiske manifest og samtidig

Fotografi av en ung kvinne, Gladys, datterdatter til kvinne som utvandret fra Setesdal. På fotografiets bakside finner vi påskriften: «Dette er Glædis, hu var alti saa lydig aa snill nu er de barre burte. Slig er det i Amerika».

russisk litteratur, og som ikke passer inn på stedet hun har havnet. Hun kan ikke bruke våpenet hun eier, hun må gå langt etter vann og istedenfor å dyrke jorda, plukker hun blomster, gjør astronomiske observasjoner, og utdanner seg etterhvert også som fotograf. Hun er en kvinne som venter på bedre tider og at livet skal begynne.

SPORET OPP HISTORIEN TIL ET GAMMELT ALBUM

Men så var det alle amerikabildene som viser personer som er vanskelig å identifisere. Hva gjør man med disse? Lien har støtt på mange slike i forskningen sin.

– Ofte er det slump og tilfældigheter som gjør at man klarer å identifisere folk på bildene. Jeg har en litt morsom historie av den typen. For å finne gamle fotografier liker jeg å søke på Ebay, der det ofte ligger mange gamle amerikafotografier for salg. Mange yngre norskamerikanere har ikke lengre noe forhold til fotografiene etter forfedrene sine og kvitter seg med dem på Ebay. En gang kom jeg over et album med bilder av kvinner i hallingbunad, og jeg så at de var søsken. Det stod også oppført noen navn under bildene, så jeg gikk inn på Digitalarkivet og fant ut at i denne søskenflokket hadde det emigrert flere. Men bare en datter. Jeg skjønte da at albumet måtte komme fra henne. Jeg søkte så videre og fant noen etterkommere, ringte en av dem og fortalte ham at bestemorens album nå lå ute til salgs på nettet. Det viste seg at historien bak var veldig rørende. Bestemoren hadde nemlig reist over med mann og barn, men familien ble rammet av sykdom og hun var den eneste som overlevde. Etter hvert giftet hun seg på nytt, med en annen norsk emigrant og de returnerte til Norge. Albumet ble igjen, fordi minnene nok var for smertefulle å ta med seg. Ifølge barnebarnet hadde heller ikke bestemoren snakket om denne historien. En brikke falt på plass, sier Lien.

Hun legger til at hun blant annet også bruker Ancestry og skipsprotokoller i arbeidet sitt, og råder også folk til å ta kontakt med lokalhistoriske institusjoner i USA i jakten. ■ ■ ■

Eksempel på fotografi som ble sendt over havet til slektninger i USA. Fotografen Kristen Pedersen Myklebust reiste regelmessig til Norge for å fotografere steder og folk som norske amerikautvandrere ønsket å se igjen.

Mina Westby fra Trysil alene på prærien i Nord-Dakota på tidlig 1900-tall. Hun var en smart kvinne, som ikke passet inn i nybyggerlivet. FOTO: UKJENT.

– En av våre viktigste arenaer for å utvikle organisasjonen

Helgen 6. og 7. mai var nesten 100 av Slekt og Datas tillitsvalgte samlet på Gardermoen for å hente inspirasjon og få ny kunnskap som de tok med seg tilbake til våre mange lag over hele landet.

Tillitsvalgtkonferansen blir arrangert annethvert år og samler tillitsvalgte fra alle lag. Konferansen gir disse deltakerne mulighet til å dele gode idéer og utveksle erfaringer, samt få faglig påfyll gjennom foredrag fra andre eksterne samarbeidspartnere.

– Tillitsvalgtkonferansen er en av våre viktigste arenaer for å møte våre aktive tillitsvalgte fra hele landet, og få innspill til hvordan vi kan utvikle organisasjonen videre til det beste for medlemmene, sier generalsekretær Anne Schiøtz.

Nye nettsider og lobbyisme

Organisasjonen er i stadig utvikling. Siden forrige konferanse har vi forkortet navnet til Slekt og Data, fått en ny profil og lanserer i disse dager nye nettsider.

– Fortløpende videreutvikling av nettsidene skal prioriteres for å sikre at medlemmene får et stadig bedre tilbud, sa Anne Schiøtz da hun innledet konferansen. Ikke minst skal det satses på digitale veiledninger. Vi har også fått støtte fra Kulturrådet til å videreutvikle Gravminnebasen.

Det har vært en styrket satsing på lobbyarbeid inn mot de politiske

partiene, blant annet i form av møter med politikere, deltagelse på høringer og innspill til de ulike partienes program. Dette har blant annet resultert i at slektsforskning i større grad har blitt synlig som et viktig bidrag til arbeidet for å ta vare på historien vår.

Ny strategiplan på trappene

Dagens strategiplan utløper i 2018 og ny plan skal presenteres på landsmøtet til neste år. Et førsteutkast til ny strategiplan vil bli presentert på ledersamlingen til høsten og skal på høring i de ulike distriktslagene før endelig versjon er ferdig.

Kurs, digitalisering av kilder og økt satsing på DNA

I år hadde vi workshops i hvordan man arrangerer gode kurs, satsing på digitalisering av lokale kilder og i hvordan man kan opprette lokale DNA-grupper rundt om i laget, med mer. DNA-gruppene kan fungere som et lavterskeltilbud for alle som er interessert i å bruke DNA i slektsforskningen, og en arena der de man kan stille alle de spørsmål man lurer på.

Slekt og Data har alltid lagt vekt på kunnskapsdeling og tar nå i bruk

Office365 for å ytterligere styrke dette arbeidet mellom tillitsvalgte internt i lagene og mellom de ulike distriktslagene.

Flere kommer med nye nettsider

Arkivverket og Nasjonalbiblioteket var to av gjestene på konferansene. Fagdirektør for brukertjenester i Arkivverket, Erlend Pettersen, og Trond Myklebust fra Nasjonalbiblioteket presenterte begge beta-versjoner av sine nye nettsider.

En av de største endringen på Nasjonalbibliotekets sider er at du i større grad får opp bilde av de tingene som er sperra, ikke bare de som er åpne. På den måten er det lettere å orientere seg hjemmefra om hva den konkrete artikkelen eller boken handler om, før man drar hjemmefra for å søke.

Et populært innslag var besøket av Johanne Bergkvist og Unn Hovdhaugen fra Oslo Byarkiv. Bergkvist er et kjent ansikt for de fleste gjennom sin opptreden i «Hvem tror du at du er». Sammen gav de smakebiter fra produksjonen av TV-serien. I tillegg fortalte de om noen av de mange gode kildene som finnes i arkivet deres. Blant annet fattigprotokoller og kommunale folketellinger, med tips til alt det spennende en slektsforsker kan finne i disse kildene.

Rosita Einarsen og Carl Birger Van der Hagen diskuterer DNA i slektsforskning. Einarsen er leder i laget vårt i Asker, og ønsker å få til en DNA-gruppe der.

Ny samarbeidsavtale mellom Slekt og Data og Arkivverket

I fremtiden vil du kunne få hjelp til å finne røttene dine på Riksarkivet og alle statsarkiv.

Tirsdag 28. mars ble det inngått en samarbeidsavtale mellom Slekt og Data og Arkivverket som favner hele Arkivverket. Avtalene ble underskrevet av riksarkivar Inga Bolstad og styreleder i Slekt og Data, Tone Eli Moseid.

– Avtalen med Slekt og Data styrker oss lokalt og bidrar til å gi brukerveiledning til publikum, som vi vet er svært etterspurt, sier Inga Bolstad.

Slekt og Datas leder Tone Moseid sier dette om den nye avtalen:

– Avtalen er et eksempel på godt samarbeid mellom staten og frivilligheten, hvor våre erfarne slektsforskere avlaster arkivene og bidrar til at flere folk får hjelp.

Allerede godt samarbeid i Trondheim og på Riksarkivet

Slekt og Data samarbeider allerede med Statsarkivet i Trondheim og Riksarkivet, der besøkende får hjelp fra våre dyktige slektsforskere til å finne sine røtter. Vi har også samarbeid om digitalisering og til-

Slekt og Data på lufta i vår

Gjennom ni uker denne våren har ulike personer fra Slekt og Data vært gjester i programmet Jacobsen på P1+ for å fortelle mer om slektsforskning og hvordan man kommer i gang.

Sigbjørn Elvebakken på besøk hos Hans Petter Jacobsen på NRK Marienlyst

Tone Moseid (f.h.) sammen med riksarkivar Inga Bolstad da samarbeidsavtalen ble undertegnet.

gjengeliggjøring av arkivmateriale.

Det ble signert to avtaler; en revidert hovedavtale om samarbeid og en særavtale om slektsverksted og arrangementer.

Det nye i avtalene er at man i fremtiden vil få på plass slektsverksted, og legge til rette for arrangemen-

ter, økt aktivitet på lesesaler, foredragsvirksomhet og en positiv kunnskapsoverføring i samarbeid med alle statsarkiv på sikt. De gode samarbeidene som allerede finnes vil det nå jobbes med for å utvikle ytterligere. Det vil variere fra arkiv til arkiv hvor ofte Slekt og Data vil være til stede.

Dette har vært et veldig hyggelig initiativ som vi er veldig glade for å ha vært med på. Ikke minst er vi veldig glade for at organisasjonen har så mange flinke medlemmer som har stilt opp og del av sin kunnskap.

Slektsforskerskole

Serien har fungert som en liten skole i slektsforskning, og temaene som har blitt tatt opp er:

- ❶ Introduksjon til slektsforskning» ved Tone Moseid,
- ❷ «Snakk med de eldste i slekta» ved Cathrine Apelsest-Aanensen,
- ❸ «Det kan du finne i kildene» ved Jonny Lyngstad,
- ❹ «Slik arrangerer du slektsstevne» ved Jonny Lyngstad,
- ❺ «Besøk stedene der forfedrene har bodd» ved Jonny Lyngstad,
- ❻ «Hva kan du dele av det du har funnet, og hvor og hvordan gjør du det?» ved Tone Moseid,
- ❼ «DNA i slektsforskning» ved Carl Birger Van der Hagen og

❽ «Slektsforskning i USA» ved Laila Norman Christiansen.

Siste sending var todelt. Først møtte en av reporterne i Jacobsen ute og møtte vårt medlem Mette Skøien, som fortalte om hvordan det ha vært å begynne med slektsforskning. Deretter var Sigbjørn Elvebakken i studio og besvarte innsendte slekts spørsmål fra lytterne. Vi takker alle som har bidratt!

Kan høres i reprise når du vil

Om du ikke fikk anledning til å høre på alle episodene da de gikk på lufta, kan du høre dem i nettspilleren til NRK Radio. Bare søk på Jacobsen i søkefeltet.

Slekt og Data var gjester på sendingene følgende datoer: 20. februar, 27. februar, 6. mars, 13. mars, 20. mars, 27. mars, 3. april, 24. april og 3. mai.

Anne Schiøtz (f.v.) sammen med Johanne Bergkvist og Unn Hovdhaugen fra Oslo Byarkiv. Til høyre Tone Moseid.

Slik lager du et slektsstevne

Slektsstevne er noe mange av oss kommer til å delta på i løpet av livet. Om du ikke har vært på det før, hva med å ta initiativ til å arrangere ett selv? Her er noen tips til ting det er lurt å tenke på før du setter i gang.

IDA BERGITTE ANDERSEN HUNDVEBAKKE

HVEM SKAL ARRANGERE SLEKTSSTEVNET?

Sett ned en arrangementskomité der dere fordeler ansvaret. Ofte kan det være lurt å gi hver person ansvaret for sitt eget område. En tar ansvaret for all organisering med mat, en organiserer overnatting og en annen har ansvaret for leie av lokale og så videre. Tilpass arrangementskomitéen etter hvor mange som kommer.

Noe av det første man bør gjøre er å sette av en dato, gjerne et års tid i forveien. Da har man god tid til planlegging, og sikrer seg at flest mulig kan komme. Bruk gjerne sommeren og slektsbesøk da til å lufte idéen om et slektsstevne.

HVEM SKAL INVITERES?

Dette er en annen avgjørelse dere bør ta tidlig. Et godt utgangspunkt er å invitere alle i slekta fra og med barn (om disse fremdeles lever) til og med oldebarn eller tippoldebarn. Det er ganske stor forskjell i antall gjester mellom de to alternativene, og hvor mye plass du har til rådighet avgjør dermed hvilket du skal velge. Man kan også gjøre andre vrier, for eksempel å bare invitere barnebarn, oldebarn eller tippoldebarn.

Om du har slektninger fra andre land som ønsker å komme, kan det kanskje være lurt å velge et alternativ der flest mulig kommer når de først tar turen.

HVORDAN SENDE UT INVITASJON?

Det er mange måter man kan invitere til slektsstevne. Det sies at rundt 93 prosent av Norges befolkning er på Facebook, og nettopp dette mediet er veldig nyttig om

du skal arrangere et treff. Det første du kan gjøre er å opprette en gruppe for dem som vil bli invitert til slektsstevnet. Denne kan du senere gjøre lukket. Da kan du invitere de du har på vennelisten din, og be disse invitere gjestene de kjenner. Slik blir gruppen større. Her kan du også dele bilder når stevnet er over, og ellers holde kontakten.

Etter hvert som du har klar en dato og mer informasjon om stevnet, kan du lage et arrangement og invitere alle i gruppa. Også dette kan gjøres lukket for spesielt inviterte. Da er det enklere å få en oversikt over hvem som kommer.

Du kan selvsagt også bruke både brev, e-post og lignende, men det vil kreve litt mer jobb av deg om du ikke har personinformasjon på alle du skal invitere på forhånd.

HVOR SKAL SLEKTSSTEVNET HOLDES?

Veldig mange steder i Norge har et samfunnshus som dere kan leie. Om dere blir for mange til en slik type lokale kan dere sjekke om det finnes en større idrettshall man kan leie. Eller dere kan leie et stort partytelt og trefes utendørs, om stevner skal arrangeres et sted med fine somre. Dere kan også vurdere å ha hele treffet på et hotell. Uansett hvilket lokale man velger, er catering et godt alternativ. Det sikrer arrangementskomiteen litt lavere skuldre.

Men ha i bakhodet at målet med et slektsstevne er at flest mulig skal kunne komme. Sørg derfor for å planlegge mat, lokale og andre kostnader i forhold til de som kommer. Dette er kanskje spesielt viktig om man har

Et slektsstevne er en hyggelig sommeraktivitet som gir deg ny kunnskap om slekta og nye venner. FOTO: UKJENT/OSLO MUSEUM

mye slekt som bor langt borte. Om man må bruke masse penger på transport, er det ikke sikkert man vil komme om det kommer store kostnader til kost og losji på toppen av det hele.

OM STEVNET GÅR OVER FLERE DAGER, HVOR SKAL FOLK SOVE?

Den første tanken til mange vil nok være at deltakerne tar inn på hotell. Men om det er mange av deltakerne som bor på stedet, kan det være aktuelt at disse åpner hjemmet sitt for overnattingsgjester. For målet med et slektsstevne er jo tross alt å bli bedre kjent med hverandre.

HVA OM DET ER KONFLIKTER I FAMILIEN?

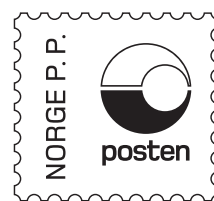
I noen familier er det høyt konfliktnivå, med parter som ikke snakker med hverandre og lignende. Om du vet at dette er tilfelle i din familie, er den beste løsningen i de fleste tilfeller å likevel invitere alle. Da holder du deg nøytral og lar alle selv bestemme om de ønsker å komme eller ikke.

SKAL DET VÆRE NOE PROGRAM?

Selv om det sosiale kanskje er det viktigste, kan det være lurt å putte inn noen form for program på stevnet. Kanskje noen av de eldste i slekta kan fortelle noe fra sin barndom og oppvekst? Eller kanskje man kan få til en omvisning på stedet der slekten har sitt utspring, om dette er mulig. Det går også an å holde en liten presentasjon om slekta og hvordan den henger sammen. ■■

NYTTIGE TING Å TA MED PÅ SLEKTSSTEVNE

- Et slektsstevne er en gylden anledning til å finne ut mer informasjon om slekta. Hva med å ta med en **notatblokk** eller **datamaskin** for å skrive ned det som blir sagt? Det kan være lett å glemme i etterkant. Du kan også ta med en **ekstern opptaker** eller ta et opptak av det som blir sagt med **mobiltелефonen din**.
- Har du **gamle album** eller **bilder** der det er ukjente personer som er avbildet? Hva med å ta de med på slektsstevne og høre om noen andre vet hvem det er? Det kan du også gjøre med **gamle brev**, om du er usikker på hvem avsenderen er.
- Du kan også vurdere å få trykket opp en **slektsbok** om familien, om budsjettet tillater dette. Les mer om hvordan du lager slektsbøker på våre nettsider.

Returadresse:
Slekt og Data
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Frk. Kielland i USA.
FOTO: MUSEA I NORD-ØSTERDALEN